

Kommuneplan for Halden

Samfunnsdelen 2018 - 2050

Vi vil i de nærmeste 12 årene av planhorisonten stå overfor store klimautfordringer og økte sosiale forskjeller, samtidig som mer og mer vil bli automatisert og digitalisert med følge at mange arbeidsplasser vil forsvinne. Vi må jobbe nå med å løse og/eller finne strategier for disse problemstillingene for å stå rustet til å møte morgendagen. Klarer vi dette, kan vi fortsette med å gi gode velferdstilbud og skape gode levekår for Haldens innbyggere.

Innholdsfortegnelse

1 Forord / Innledning / Sammendrag

2 Planprosessen / Visjon og målsetting

3 Befolkning

4 Omstilling i arbeidslivet og økt antall arbeidsplasser

5 Levekår

6 Utdanning og oppvekst

7 Helse og omsorg

8 Infrastruktur

9 Strandsonen / Vannområdet

10 Regional utvikling

1 Forord / Innledning / Sammendrag

Forord

Kommunestyrets vedtak:

Halden kommunestyre behandlet 1. november 2018 Kommuneplan for Halden – Samfunnsdelen 2018 – 2050 og fattet slikt vedtak:

Styringsgruppa for kommuneplanens samfunnsdel forslag til Kommuneplan for Halden - Samfunnsdelen 2018-2050 (Arkivref. 2015/2009-66) vedtas med følgende endringer:

Begrepet «dyrkbare mark» endres til «dyrket mark». Kongefaret skole endres til Kongeveien skole. «Utarbeide kommunedelplan for næring og sysselsetting for Halden og Aremark» endres til: «Utarbeide kommunedelplan for næring og sysselsetting for Halden.» (s.22 i planen)

Protokolltilførsel fra Jan-Erik Andersen (R):

Under avsnittet «Framtidig skole og barnehagestruktur»: Halden kommune vil fortsatt dekke etterspørsel av barnehageplasser ved samarbeid med private. Hovedmålet er å dekke etterspørsel og ikke hvem som er eier/driver av tilbudet.

Rødts kommentar: Rødt vil advare mot og er sterkt uenig i utviklingen mot ytterligereprivatisering av barnehagesektoren. Vi ser her en økning av store internasjonale investeringselskap – velferdsprofitører – som får sugerør ned i kommunekassa og skattepengene våre – og som overtar mer og mer av markedet innenfor barnehagesektoren. Rødt ønsker derfor å markere uenighet med planen på dette området. Under avsnittet «Haldenskolene»: I tråd med de utfordringer haldensamfunnet har, er det viktig at skolene utdanner barna til fleksible mennesker. Dette for å forberede for et liv der omstilling og stadig kunnskapsutvikling er et livslangt løp. Å begynne tidlig med å øve på «entreprenørskap» blir i denne sammenhengen viktig å få inn tidlig i skolehverdagen. Rødts kommentar: Vi mener at dette gir uttrykk for et snevert menneskesyn og bidrar til å øke prestasjonskravet mot barn og unge. Dette er etter Rødts mening uheldige formuleringer og som ikke bidrar til mindre utenforskap som er en av planens intensjoner. Rødt vil derfor markere uenighet med planens formulering på dette punktet.

Under planarbeidet har det vært arbeidet bredt ut mot kommunens innbyggere. Det har vært avholdt grendemøter, åpne innbyggermøter, møter med næringsliv, organisasjoner, de ulike kommunalavdelingene i kommunen, fagpersoner utenfor kommunen, 2 medvirkningsmøter med kommunestyret.

Eget arbeidsmøte med Ungdommens kommunestyre og informasjon i råd og lag og foreninger. Medvirkningen har hatt som mål å høre på utfordringer som er i lokalsamfunnet og om det evt. ligger løsninger som de involverte ser.

Det har vært egne møter med de svenske nabokommunene (Dals-Ed, Tanum og Strømstad) og Aremark kommune på felles utfordringer.

Medvirkningsarbeidet har i noen grad kommet opp med løsninger, men i stor grad fått synliggjort felles problemstillinger. Styringsgruppen har arbeidet mye med informasjonsinnhenting og prøvd å

tolke dette i forhold til de dialoger som har vært.

For å lede planprosessen valgte kommunestyret en egen styringsgruppe.

I styringsgruppen har følgende personer sittet:

Øivind Holt – Leder (Mdg), Fredrik Holm (H), Anne-Kari Holm (Sp), Arve Sigmundstad (Ap) og Per-Egil Evensen (Frp)

I tillegg har Kirsti Brække Myrli (Ap) og Geir Helge Sandsmark (V) deltatt som varamedlemmer.

Rådmannen har vært representert med Avdeling for samfunnsutvikling ved spesialrådgiver Espen Sørås.

Styringsgruppa har hatt 39 møter.

Halden 10. oktober 2018

Innledning

Klimautfordringene vil medføre at vi må endre måten å tenke på, Samfunnet må gjøres mer bærekraftig. Dette vil bety at vi skal forvalte eksisterende ressurser på en bedre måte, i stedet for å høste av tilveksten. Arealbruken vil bli strammere, og tiltak for å forebygge og hindre klimaskapte hendelser vil ha stort fokus i hele planperioden.

Halden har siden byen fikk by-status i 1665 hatt både vekst og nedgangstider. Evnen som Haldens befolkning har vist til å håndtere disse svingningene i historisk perspektiv, er en av de beste egenskapene for å greie å takle og planlegge for endringene som kommer i fremtiden.

Det er mange milepeler gjennom historien med omstillinger. I denne planens første 12-års periode vil omstilling innen næringslivet og tilrettelegging for nye arbeidsplasser være den mest sentrale utfordringen vi har. Greier vi ikke denne omstillingen vil, grunnlaget for et likestilt velferdstilbud bli svekket.

Hovedfokuset er å få opp sysselsettingsgraden i samfunnet. Dette er den viktigste oppgaven vi som samfunn har. Ved inngangen til planperioden har vi en sysselsettingsgrad som er 67 % for aldersgruppen 20 til 66 år. Med en tredjedel av befolkningen utenfor arbeidslivet i denne aldersgruppen og en klar tendens om at gruppen øker, må vi alle (kommunen, næringsliv, organisasjoner og private) jobbe for å motvirke trenden.

- Øking av sysselsettingsgraden i Halden kommune har hovedprioritet i planperioden.

Kommuneplanen er den viktigste planen i kommunen. Den viser deg hvordan vi ønsker at Halden skal utvikle seg fremover. Samfunnsdelen setter noen hovedmål for kommunen og er en invitasjon til alle kommunens innbyggere om å jobbe for å nå disse målene.

Kommuneplanen vil være rettesnoren for all detaljplanlegging i kommunen. Den angir retning for det vi skal gjøre. For å få dette til, trenger vi en felles oppfatning av våre utfordringer. Vi må sammen se hvor mulighetene ligger og i hvilken retning lokalsamfunnet skal utvikle seg.

- Realisering av samfunnsdelen skjer i samarbeid med alle innbyggere i kommunen.

Samarbeid kreves for å møte utfordringene. Kommunens innbyggere og ansatte er den viktigste ressursen Halden kommune har for å realisere denne planen. Det er derfor nødvendig med en kommuneorganisasjon som har riktig kompetanse, og som i samarbeid med innbyggerne hele tiden søker muligheter, benytter seg av mulighetene og evner å omsette mål til handlinger.

Vi har mange ganger vist at vi er gode på å bygge bånd mellom ulike grupper (kommune, private, næringsliv, lag og foreninger) for å løfte sammen. Dette er vist i arbeidet med å løfte frem Halden som den viktigste arrangements og opplevelsesbyen i Østfold. Dugnadsinnsatsen fra næringslivet, innbyggerne, lag og foreninger og kommunen har ført til at Halden er den kommunen som har flest store og viktige arrangement og opplevelser som går ut over regionen. Denne egenskapen må vi hente frem mer av og bruke på flere områder. Dette gjør vi for å bygge broer slik at det ikke blir mer utenforskap eller for store ulikheter i samfunnet vårt. Vi trenger all innsats og alle må med.

Planen peker på de største utfordringene vi står over for, og løsningen må være at vi skaper arbeidsplasser og øker sysselsettingen for å kunne møte utfordringene.

Vedtak om at kommuneplanens samfunnsdel og arealdel skal rulleres er tuftet på Planstrategien 2016 – 2019. Planprogram for samfunnsdelen er vedtatt 29. juni 2016.

Sammendrag

- Sysselsettingsgraden i Halden (67 %) er svært lav og den største oppgaven er å skape nye arbeidsplasser i større takt enn omstilling i næringslivet skjer. Dette vil være hovedoppgaven i planperioden og skal prioriteres i alt planarbeid. Halden skal være en næringsvennlig kommune som ser muligheter og utnytter dem.
- Halden befolkning vil ha en middels befolkningsutvikling men med noe lavere andel av innvandrerne enn andre byer i Østfold. Det er forventet at i 2040 vil det være om lag 35 500 innbyggere i kommunen. Om lag 60 % av veksten vil komme i aldersgruppen 60+. Dette vil føre til lavere press på utbyggingsarealer og behov for ny infrastruktur, men øke behovet for å utnytte sentrumsområdet bedre og legge til rette for flere leiligheter.
- Den store endringen i befolkningen vil være en aldersforskyvning mellom aldersgrupper. Andelen eldre i befolkningen (67+) utgjør i dag 17 % av befolkningen. Dette vil vokse til 24 % i planperioden. Andelen barn/unge (opptil 20 år) er i dag 23 % av befolkningen. Dette vil reduseres til 20 % i planperioden.
- Klima og klimatilpasninger vil være en av de store oppgavene i framtiden. Halden skal ta sin andel av dette. Dette vil få konsekvenser for arealpolitikken til Halden kommune. All arealpolitikk skal baseres på bærekraft. Jordvernet vil være sentralt i planperioden for all ny bruk av arealer.
- Vi vil i de nærmeste 12. årene av planhorisonten stå overfor store klimautfordringer og som kan lede til sosiale forskjeller, samtidig som mer og mer vil bli automatisert og digitalisert med den følge at mange arbeidsplasser forsvinner.
- Halden har en rekke utfordringer på levekårsområdet. Satsing på utdanning/oppvekst, sysselsetting og psykisk/fysisk helse er prioriterte områder innen levekårsforbedringene. Tidlig innsats er et hovedpoeng i alt arbeid. Tidlig innsats innebærer å forebygge framfor å reparere.
- Halden har som mål at folkehelseprofilen skal bedres gjennom faglig utvikling og økt kunnskapsnivå, blant annet ved bruk av digitale hjelpemidler i omsorgen. Det boligsosiale arbeidet skal fortsette i planperioden.
- Utdanningsnivået i Halden er lavt og en ønsker med satsing på innhold i skolen og et helhetlig skoleløp å heve dette. Fokus på mestring, resultater og læring i grunnskolen skal gi bedre forutsetninger for gjennomføring av videregående skole. Noe som igjen gir muligheter for høyere utdanning. Samarbeid mellom

kommune, region, stat og næringslivet i Halden er viktig for å nå målet. Tiltak som «Kunnskap i sentrum» fremheves i så måte. Oppvekstsektoren er en viktig arena for å hindre utenforskap og legge til rette for integrering. Spesielt innen Kultursektoren vil dette være en hovedoppgave. Kommunens virksomheter skal ta hensyn til dette i plan- og tjenestetilbudet.

- Omsorgssektoren har store oppgaver foran seg med tanke på demografiske endringer og med bakgrunn i helseprofilen.
- Eldreomsorg og demensomsorgen vil være en stor oppgave. Likeledes vil oppgavefordelingen mellom helseforetakene, spesialisthelsetjenesten og kommunene gjennom samhandlingsreformen gi store utfordringer for kommunen. Kommunen må ta større ansvar for syke og pleietrengende i planperioden. Dette vil kreve nytenkning på oppgaveløsning og en trenger stor kompetanse og kunnskap i egen organisasjon for å løse utfordringene.
- Å lykkes i integrering og forebygge utenforskap er viktige momenter i bedring av folkehelseprofilen og vil ha fokus i planperioden.
- Halden vil i planperioden utvikle næringslivet i Haldenregionen, blant annet gjennom samarbeid både mot svenske nabokommuner og Nedre-Glommaregionen. Dette for å motvirke den store sentraliseringen som vil skje med Viken-regionen fra 2020.
- Kommuneplanen skal tilrettelegge for at Haldens næringsliv kan utvikle seg og vokse. For å kunne møte omstillingen av næringslivet er det i arealplanleggingen viktig å ha på plass regionale næringsområder som kan fungere i en Østfoldsammenheng, samtidig som lokale næringsområder i tettstedet blir opprettholdt.
- Jernbanefremføring til og gjennom Halden er en stor utfordring å få løst i planperioden. For videre byutvikling er det viktig å få dette på plass tidlig i planperioden. Den andre store oppgaven er å få bedret veiløsningen inn til sentrum og gjennom sentrum.
- Vekst i trafikk skal i hovedsak tas gjennom gang, sykkel og kollektivtrafikk. Skal dette målet nås må, kollektivtilbud mellom utkanten og sentrum og mellom kommunene i fylket bli bedre.
- Samfunnsplanen gir føringer for arealplanen i forhold til mere kompakt byutvikling, bærekraftig arealpolitikk der fremtidsrettet transport og logistikksystemer har stor prioritet. Kommunen skal utvikle seg i forhold til den tettstedsstrukturen som vi har i dag. Kommunens rike kulturlandskap og verdier skal ivaretas i arealplanleggingen.
- Halden skal bevares som en historisk by med Fredriksten festning og sine historiske bymiljøer og bygninger. Dette må det tas hensyn til ved transformasjon av bygninger og kulturhistoriske miljøer i hele kommunen.
- Endringer og nye tiltak i planperioden vil kreve nye ressurser og det må avsettes tilstrekkelig midler i økonomiplanen.

2 Planprosessen / Visjon og målsetting

Planprosessen

Samfunnsplanens plass i plansystemet

Kommuneplanstrukturen skal gi grunnlag for en effektiv arbeidsdeling mellom de ulike planene i kommunen, og samtidig fylle de kravene som plan- og bygningsloven og kommuneloven setter til hvilke planer kommunen skal ha. Samfunnsdelen skal ha et langsiktig perspektiv og planhorisonten er frem til 2050. Hovedfokuset vil ligge i den første perioden frem til 2030, men samtidig vurdere utviklingen videre framover til 2050. Rullering vil bli avklart i planstrategiarbeidet.

Kommuneplanens samfunnsdel gir føringer for satsinger og mål kommunen setter seg for planperioden. Kommuneplanens arealdel, kommunedelplaner som utarbeides av sektorene samt fag og temaplaner skal ta inn i seg samfunnsplanens satsinger og mål, som en overordnet føring. Parallelt med arbeidet til samfunnsplanen har det vært arbeidet med flere kommunedelplaner. For å få en sammenheng mellom samfunnsplanen og kommunedelplanene har det vært en løpende prosess underveis for å sikre at samordning skjer.

Økonomiplanen er kommunens handlingsdel. Halden kommune vil fra 2019 rendyrke økonomiplan som kommuneplanens handlingsdel. Dette betyr konkret at økonomiplanen viser og gir en omtale av hvordan samfunnsdelens satsingsområder følges opp under de enkelte tjenesteområder.

Samfunnsdelen gir også mål og strategier for arealdelen. Disse fremgår av kapittel om Samfunnsdelens føringer for kommuneplanarbeidet (areal).

Visjon og målsetting

I Halden skal arbeid, kunnskap og klima være viktigst - for i Halden tar vi vare på hverandre, samtidig som vi bygger fellesskapet for fremtiden.

Haldensamfunnet har stått overfor utfordringer tidligere, og møtt store omstillinger både i samfunnsliv og næringsliv. Gjennom fremtidsrettede tiltak har lokalsamfunnet evnet å møte disse omstillingene, og endret seg i takt med tiden. Den tiden vi er inne i og de omstillingene som ligger foran oss, skal vi fortsatt møte sammen, til beste for fellesskapet.

Omstillingsevne er en av de viktigste egenskapene et attraktivt samfunn kan ha og det har Halden.

Statens perspektivmelding, Næringslivets framtidsprognoser, FNs klimapanelers fremtidsbilde og mange ulike rapporter viser at samfunnet er inne i en sterk omstilling. Både på grunn av klimatilpasninger, bærekraft, automatisering og digitalisering. Dette er en omstilling Halden vil være rustet for.

Visjon

Halden forberedt for omstilling.

Målsetting

Målene for planperioden fram til 2050.

- I Halden skal arbeid, kunnskap og klima være viktigst, det gir også disse målene for planperioden.
- En attraktiv kommune basert på bærekraftig utvikling
- En kommune det er godt å bo i – gode levekår, en trygg oppvekst for barna med mangfold og høy livskvalitet.
- Omstilling og innovative løsninger gir økt sysselsetting og etableringsattraktivitet.
- Utdanningsnivået skal heves og resultatene i skolen forbedres.

3 Befolkning

Befolkningsutvikling i planperioden

Halden vokser i tråd med de prognoser som fylkesplanen av 2012 har forventet. Dette tilskrives at Halden har høy bostedsattraktivitet (Jfr. Telemarksforskning). Selv om man har en del utfordringer, er forhold som bymiljø, natur, plassering mot riksgrensen og opplevd trivsel sterke argumenter for å bosette seg her. Dette er fordeler som må fokuseres på og utvikles i fremtiden.

Kommuneplanens arealdel fra 2011 la opp til en for ambisiøs befolkningsutvikling. Denne var et ønske om vekst. Denne planen legger opp til en befolkningsutvikling som er i tråd med historisk utvikling og faglig basert forventet utvikling.

Den prognostiserte veksten medfører at en i 2020 er om lag 31 600 innbyggere i Halden. Ved inngangen til 2018 har Halden en befolkning på omlag 31 000 personer. Befolkningsveksten for Halden har de siste årene ligget i underkant av 1 % pr. år.

Rådmannen utarbeider årlig statistikkgrunnlag for Halden kommune. All framskrivning baserer seg på noen antakelser. Forventet befolkningsvekst justeres for faktiske forhold og skal legges til grunn for framskrivninger i planarbeid.

Framskrivningen tar utgangspunkt i en middels utvikling i fruktbarhet, middels utvikling i levealder, middels utvikling i innenlands flyttinger og lavere enn middels innvandring - MMML. Det vanligste alternativet og som Østfold fylke legger til grunn i sine analyser, er MMMM.

Veksten i Norge er sterkt påvirket av innvandring. Dette fordi fødselsoverskuddet er marginalt. Halden har ett lavt fødselsoverskudd og en ser at vi i 2017 har en lavere vekst enn antatt i fylkesprognosen og Statistisk Sentral Byrås (SSB) anslag. SSB har også et lavanslagsalternativ for vekst der nettoinnvandringen er lavere enn landet forøvrig MMML.

Halden kommune skal i sin planlegging dimensjonere ut fra en MMML framskrivning. Dette fordi en har noe lavere vekst i innvandring enn andre kommuner i Østfold.

Dette illustreres ved følgende tabell: MMML (der L står for lav nettoinnvandring)

Befolkningsvekst i Halden kommune

Alder	2017	2020	2025	2030	2035	2040
0-5 år	1921	1944	2029	2052	2059	2069
6-15 år	3663	3680	3619	3656	3766	3802

Alder	2017	2020	2025	2030	2035	2040
16-19 år	1508	1527	1548	1551	1528	1596
20-66 år	18507	18889	19364	19803	20012	20070
67-79 år	3673	3987	4443	4484	4893	5326
80+	1519	1511	1719	2238	2659	2967
Sum	30791	31538	32727	33884	34917	35830

Som en ser, vil en stor forskyvning mellom aldersgruppeinndelingen komme fra 2025 og utover. Andelen 80+ vil i første fireårsperiode av planperioden gå noe ned for så å stige i de følgende årene. Ser en på antall demente som en vet har korrelasjon med antallet 80+, antas denne gruppen å holde seg på dagens nivå i første 4 år-planperiode. Men etter 2020 er denne beregnet å øke. Dette har sammenheng med veksten i 80+ gruppen.

Som det fremgår av framskrivningen vil det i aldersgruppen frem til 20 år skje små endringer i planperioden. Dette vil påvirke skole og barnehagesektoren. Dagens kapasitet i skolebygg vil være dekkende for planperioden.

Veksten i eldre over 67 år skyldes lengre levealder og vil være den store utfordringen for tjenestetilbudet til denne aldersgruppen. Spesielt i en periode der veksten i kommuneøkonomien er forventet å være lav på grunn av lavere overføringer fra staten

Utfordringer på bakgrunn av befolkningsutviklingen

Hovedutfordringen i planperioden er å ha nok arbeidsplasser og dermed høy sysselsetting, samtidig som Halden må opprettholde en positiv befolkningsutvikling. Veksten må baseres på økt tilflytting. Konkurransen om tilflytterne er stor. Østfold har ennå sterk bostedsattraktivitet, og målet er at Halden skal komme positivt ut. Haldensamfunnet må derfor være aktive på de områder som gjør at tilflyttere vil bosette seg her. Attraktivitet vurderes ut fra tre kriterier

(Modell fra Telemarkforskning):

Attraktivitet som bosted, som bedriftssted og som besøkssted.

Halden scorer godt på bosted og besøkssted. Lavest på bedriftssted; noe manglende etableringsvillighet og sysselsetting er indikasjoner på. Attraktivitetsmodellen er lagt til grunn for forslag til strategiske valg og prosesser.

Økt sysselsettingsgrad (øke antall arbeidsplasser) er en av de viktigste kriteriene for å sikre befolkningsvekst (jfr. Attraktivitetsmodellen). Dette sammen med profilering av byen på en rekke områder som en vital, aktiv og interessant by (bosted og besøksattraktivitet) skaper de beste forutsetninger for befolkningsvekst.

Byens kompakte sentrum er et godt utgangspunkt for å få gode by-opplevelser og urbane kvaliteter. Videre er den åpne og utadrettede byen med mye aktivitet og opplevelser en styrke.

Nærhet til natur og forankring i historien er også områder som kan påvirke og øke attraktiviteten.

MEN: hovedutfordringen er å ha nok arbeidsplasser og dermed høy sysselsetting.

Den beregnede befolkningsutviklingen vil få konsekvenser for fremtidig arealbruk. Østfold fylke har i sine prognoser for fremtidens arealbruk lagt til grunn at befolkningen vokser med 1%. Lavere vekst vil redusere behovet for nye utbyggingsarealer enn det som er lagt inn i arealplanen fra 2011. I tillegg vil en forskyvning i aldersfordelingen medføre at en vil få mindre behov for eneboligbygging, men større behov for mindre boliger/leiligheter.

Denne endringen vil forutsette en gjennomgang av utbyggingsmønsteret og ny vurdering av sammensetning av boligtyper. Ny boligbygging må planlegges og dimensjoneres ut fra barnehage- og skolestruktur, og ikke gi press på behovet for nye skoler/utvidelse av eksisterende. Utbygging må ta hensyn til etablert struktur og tilpasses i tid.

Befolkningsutviklingen vil legge føringer for arealbruken i planperioden. I arealplanarbeidet skal det utarbeides en oversikt for arealbruk og vurdere utbyggingsrekkefølge.

Vi vil i planperioden få en forskyvning i etterspørsel etter nye arealer fra randsonen rundt byen til inn mot sentrum. Dette vil medføre at en må få frigjort båndlagte utbyggingsområder raskt. Hvis så ikke løses, kan en få økt press på byfornyelse i områder med eksisterende historisk bebyggelse.

Haldens samfunnsgeografi

Halden er en kommune som skiller seg ut fra øvrige Østfold. Dette gjennom at den har et klart bysentrum og stort omland som har få tettsteder. Bysentrum kan sammenlignes med Moss og Fredrikstad, mens omlandet i stor grad kan sammenlignes med Aremark, Marker og andre rene landkommuner i fylket. Dette gjør at en har en del planutfordringer som blir særegne for Halden. Eks på dette er klimamålet om en nullvisjon i trafikkveksten. Eller at en skal sentralisere mest mulig bosetting og utvikling til sentrumsområdet.

Avstanden fra Bokerød eller Holtet helt sør i kommunen til sentrum er 35 kilometer og har en kjøretid på 45 minutter. Dette tilsvarer en kjøredistanse frem til fylkesgrensen langs E6.

Befolkningsmessig vil andelen eldre øke raskere i distriktene enn i sentrum. Dette gjelder både områder sør og nord for sentrum. I sentrum vil andelen over 80 år bli tilnærmet fordoblet i planperioden, mens i distriktene vil det bli en tredobling.

Om lag 84 % av befolkningen er bosatt i sentrum. 4 % i områdesenteret (betegnelse fra fylkesplanarbeidet) Isebakke, 1.5 % i Sponvika. 10.5 % bor i spredtbebygde områder. Dette illustrerer en meget spredt bosetting i øvrige deler av Halden. I et regionalt perspektiv er denne lik situasjonen i Aremark kommune.

Ser en på situasjonen til skoleelever har de som går på Berg og Prestebakke skole opp mot 45 minutter skoleskys for å komme til eller fra skolen. På ungdomsskolen eller videregående øker dette til opp mot 75 minutter. Et studietilbud på videregående skole i eks Sarpsborg vil medføre pendletid opp mot 2.5 timer hver

vei. Dette medfører ofte at flere skoletilbud som er sentralt lokalisert i fylket, er uaktuelle for ungdommer som bor i spredtbebygde områder utenfor Halden by, hvis de ikke flytter på hybel.

Befolkningsgrunnlaget er grunnlaget for mange tjenester som kommunen skal gi. Haldens geografi og hvor folk bor, vil være en utfordring i planperioden.

Som eksempler nevnes:

En økende eldre befolkning i distriktene vil medføre økte kostnader til omsorgstjenestene.

Økt andel som får og skal ha sin omsorg i hjemmet, kan medføre økt behov for desentralisert eldreomsorg.

Prestebakke skole og Berg skole vil ha en elevnedgang om trenden for befolkningsutvikling fortsetter. For Berg skole kan nye tomteområder for eksempel i Sponvika bidra til å opprettholde elevgrunnlaget. Disse skolene kan ikke bli like kostnadseffektive som større skoler i sentrum som har større elevtall på de ulike alderstrinnene.

Kollektivtilbudet (som er fylkeskommunens ansvar) vil ha et lavt kundegrunnlag i distriktene og bedret tilbud i disse områdene må komme i form av nye løsninger.

Miljø og Klimautfordringer

Klimaendringene er en realitet. Norge har undertegnet til Pariserkjøringen og dens målsetting og Halden skal ta sin del av ansvaret. Klimaendringene skaper utfordringer for kommunene også for Halden. Nedbør, hyppige klimaskifter og havnivåstigning er noen av forhold som påvirker oss.

Vassdragene i Halden er i hovedsak flomvassdrag som «reagerer» raskt på mye nedbør.

Planleggingen må ta hensyn til dette og det må lages fordrøyningsbasseng som reduserer denne påvirkningen. Spesielt i Halden sentrum med mye tette flater.

Som følge av geologiske forhold har Halden en rekke områder som er utsatt for jordskred. Det er derfor viktig å få disse registrert bedre enn i dag og sikre dem.

Store deler av sentrum ligger lavere enn forventet havnivåstigning i et 100-års perspektiv. Dette kan bli et problem for fremtidig utviklinga av sentrum og tilhørende teknisk infrastruktur. I planperioden vi all teknisk planlegging måtte ta hensyn til dette.

Kommunens kartlegging av områder med miljøforurensing skal være avsluttet innen utgangen av 2019 og vil være et godt verktøy for fysisk planlegging. Det er etablert systemer for oppfølging av luftforurensing og data for dette må ivaretas i planleggingen.

Klima og miljøtilpasset fremtid

Miljøendringene er pekt på som de mest sentrale utfordringene vi lokalt og nasjonalt står overfor, og dette vil stå sentralt i hele planperioden uansett hvilket forvaltningsnivå en er på.

Halden skal ta sin andel av utslippskuttene som trengs for en bærekraftig utvikling. Den største utfordringen er klimautfordringen. Norge har forpliktet seg til Paris-avtalens 2030-mål (40 % reduksjon av 1990 utslippsnivå). For å nå målet må alle bidra om Norges målsetting skal nås.

Av miljøutfordringene er global oppvarming i en særstilling, både på grunn av størrelsen på de forventede kostnadene, og på grunn av faren for selvforsterkende klimaendringer. Spredning av miljøgifter, tap av biologisk mangfold, lokale forurensinger, forsøpling av havet og press mot vannressurser er andre sentrale miljøutfordringer som vil berøre oss i planperioden.

Halden skal ta sin andel og dette kan gjøres ved å sette krav til utslipp til hav og vassdrag. I det perspektivet er nytt kloakkrensning et viktig bidrag. Ved utbygging av nye formålsbygg kan det settes krav til bruk av tremateriale, energibesparende tiltak som solcellepaneler, passivhusteknologi, fjernvarme o.l. Innen samferdselssektoren kan en benytte el-kjøretøy, tilrettelegge for gang og sykkel, redusere tomgangskjøring og lignende. Eksempelene er ikke uttømmende og det er et mål at bærekraftstanken skal ligge til grunn for utviklingen av haldensamfunnet.

Halden skal på alle områder legge til rette for at miljømålene oppnås. Halden skal være en ansvarsbevisst kommune på tilrettelegging for en bærekraftig utvikling.

Planleggingen skal ta hensyn til dette. Samfunnsplanleggingen og arealplanleggingen skal gjøres ut fra et bærekraftperspektiv.

Utvikling av bydelssentra ved å bygge opp flere servicefunksjoner rundt disse, er et virkemiddel som kan redusere behovet for bil transport. Nærhet gjøre det lettere å gå og sykle mellom der man bor og der man henter sine servicetilbud, enn at man bruker bilen for å kjøre til sentrum. Samtidig kan dette bygge opp grunnlaget for kollektivdekning mellom sentrum og bydelssentrene.

Befolkningsutviklingen utenfor sentrumssonen, vil i første rekke komme rundt bydels sentraene Brødløs og Risum hvor det er nye utbyggingsarealer. Øvrige tettstedsområder vil få en mindre befolkningsutvikling.

Overordnet veistruktur er Staten og fylkets ansvar. Ved vekst i områdesentrene vil man både internt rundt sentrene måtte lage nye veistrukturer, samtidig som man må knytte forbindelsene ut mot E6. Dette vil kreve bedre tilrettelegging for gang og sykkel langs hovedveistrukturen for å øke andelen som går og sykler. Gjennomgangstrafikk og tilførselstrafikk mot E6 må tilrettelegges for bedre kollektivframføring hvis en ønsker å øke andel som reiser kollektivt.

Klimautfordringene vil medføre konsekvenser for arealbruken i Halden. Havnivåstigning vil medføre sikring av flomutsatte områder spesielt i sentrum. Dette må tas hensyn til i arealplanleggingen. Likeledes vil det være for flom, skred og overvannsproblemer som kommer på grunn av endret nedbørsprofil.

Et av de store miljøproblemene er plast og nedbrytning av denne. Livet på hav og land er sterkt påvirket av dette, og fokus på plast som materiale er skjerpet. Problemet er en visuell belastning, men nedbrytningen til mikroplast er et større problem. Mikroplast går inn i økosystemene og dermed blir en belastning for alt liv. Halden skal ha en bevisst holdning til denne problemstillingen. Planlegging skal ta hensyn til dette og forebygge for videre miljøbelastning. Dette medfører bevisst bruk av bestemmelser for deponering og avrenning til sjø og vassdrag. Eksempel på dette er bruk av bestemmelser som sier at en skal bruke miljøvennlig granulat på kunstgressbaner og ha systemer som hindrer avrenning.

Tidlig innsats er gjennomgående perspektiv på alle områder. Tidlig innsats innebærer å forebygge framfor å reparere. Det er bedre samfunnsøkonomi å bygge enn å reparere.

4 Omstilling i arbeidslivet og økt antall arbeidsplasser

Omstilling i arbeidslivet og økt antall arbeidsplasser

Samfunnet er inne i en stor omstilling som følge av automatisering og digitalisering. Dette sees allerede i den omstillingen som næringslivet er inne i og de følger det har fått for flere næringer. Antall arbeidsplasser i Halden har blitt redusert når en ser dette i opp mot befolkningsøkningen. Prognosene fremover er at denne utviklingen vil fortsette fremover i planperioden.

Næringslivets egne organer og forskningsrapporter spår at over 40 % av dagens arbeidsplasser forsvinner som følge av denne automatiseringen og digitaliseringen. Hvis dette stemmer vil det i Halden alene bety at 3000 arbeidsplasser innenfor privat sektor er i «spill». Uansett antakelser vil den største utfordringen for haldensamfunnet være å skape nye arbeidsplasser. Alene og i samarbeid med den Nedre Glommaregionen som er vår største til-pendlingsregion.

Etableringer lokalisert rundt grensen er og et arbeidsmarked for Halden. Det er her planlagt stor utvidelse av tilbud og det er forventet at det vil skape mange nye arbeidsplasser. En må forvente at en del av disse vil bli besatt av Haldensere. Vår oppgave vil være å fortsette arbeidet med å bedre forholdene for grensependling i samarbeid med de øvrige grensekommunene. Dette for at grenseregionen kan være en felles bo og arbeidsregion. Kollektivtilbudet bør også bygges ut for dette slik at klimamålene kan nås.

Halden må sørge for tilstrekkelig arealer avsatt til næring, spesielt i området langs E-6 fra Sponvikaveien og nordover.

For å opprettholde levestandard, bosetting, vekst og likhet i samfunnet er sysselsetting den største utfordringen vi har i hele planperioden. I første 12års-perioden er utfordringen å få i gang en stor nok mengde nye tiltak, slik at sysselsettingsandelen i befolkningen øker.

Sysselsetting

Sysselsettingsgraden³ i aldersgruppen 20-66 år har vært jevnt synkende i hele landet, også i Østfold og Halden. I Halden er sysselsettingsgraden redusert fra 75% i 2001 til 67 % i 2017.

Halden har lavere sysselsettingsgrad enn Østfold (70,3%) og landsgjennomsnittet (74,8%) i 2016.

Halden hadde en lav arbeidsledighet i 2017. Gjennomsnittet over året var 2,7 %. Østfold hadde 2,9 % og landsgjennomsnittet var 2,8 %. Tradisjonelt har Halden ligget høyere enn landet og Østfold.

Halden har en stor og økende andel unge uføre, hele 4,1 % av innbyggerne mellom 18-44 år. Landsgjennomsnittet er 2,6 %, for Østfold er tallet på uføre 3,6 %. (Tall fra 2016)

Halden kommune har et mål om at innkjøpsstrategien for kommunen skal bygge opp under samfunnsmålet (økt sysselsettingsgrad) blir ivaretatt.

Sysselsetting regnes ut fra hvem som har jobb og bor i kommunen uavhengig om du jobber i egen kommune eller pendler ut for å jobbe. Statistikken skiller ikke på deltid/heltid. Alle teller likt. % regnes ut som forholdet mellom sysselsatte og befolkningen i en gitt aldersgruppe. Her 20-66 år.

Arbeidsledighet er de som er meldt arbeidsledige på NAV og ikke har arbeidstrening/praksisplass. % regnes ut fra forholdet arbeidsledige/sysselsatte.

Næringsstruktur

Halden har en variert næringsstruktur med store offentlige arbeidsplasser som høyskolen i Østfold, Halden fengsel, Halden kommune og Institutt for energiteknikk IFE. Utviklingen for de største offentlige arbeidsplassene, er avhengige av politiske prosesser som er krevende å påvirke.

Innen privat sektor er 19 % sysselsatt innenfor industrivirksomhet, etterfulgt varehandel, bygg/anlegg og transport.

De største private arbeidsplassene som Nexans, FreseniusKabi og Norske Skog har ikke lokale eiere, og beslutninger om driften blir styrt utenfor Halden og landet. Disse tre arbeidsplassene utgjør alene omlag 2000 arbeidsplasser.

Innenfor bank- og finansnæringen er antall ansatte halvert de senere årene, og kontorene forsvinner ut av Halden i takt med automatisering av tjenestene. Forholdet mellom privat sektor og offentlig sektor er 65/35. Dette forholdstallet antyder at det i hovedsak er innenfor privat sektor nye arbeidsplasser bør komme.

Pendling

Halden har en netto utpendling på ca. 1.000 personer. Omlag 3500 pendler ut av Halden og 2500 pendler inn til Halden.

27 % av de som er sysselsatt av Haldens befolkning pendler ut av byen for å få arbeid. Nedre Glomma er det største arbeidsmarkedet for Haldenserne ut over egen kommune. Tendensen er at det er flere og flere som pendler, både inn og ut av Halden.

Pendling til Sverige er i størrelsesorden 200 personer. I perioder er denne større da studenter og deltidsansatte jobber i varehandelen. Dette er arbeidsplasser som er sesongbasert, men utgjør en viktig sysselsetting for de nevnte grupper.

Underskudd i varehandelen som følge av «svenskehandel» anslås til 450 millioner i 2015. Dette er også en næring som følge av netthandel og automatisering vil være truet. Netthandelen innen enkelte bransjer har de siste årene tatt over 20 % av omsetningen og man ser at denne øker kraftig. Det ligger også muligheter for næringslivet i Halden ved denne omstillingen. Det er i dag etablerte miljøer som kan utvikles for å være med i denne konkurransen.

Utvikling i sysselsetting kontra tilflytting

I perioden 2009 – 2017 har innbyggertallet økt med 2.611 personer, samtidig har økning i arbeidsplasser vært 43. Dette er en tendens som har vart over lang tid og må endres. Spesielt på bakgrunn av at omstillingen i arbeidsmarkedet ventes å bli stor i planperioden.

Haldens fortrinn er høy bostedsattraktivitet. Dette gir flere tilflyttere enn arbeidsmarkedet tilsier. Den gode bostedsattraktiviteten er en oppgave å utnytte. Høy tilflyttingen bør også generere flere etableringer og flere arbeidsplasser i Halden.

Nedgangen har først og fremst vært i privat sektor innen forretningsmessig tjenesteyting, varehandel, industri og finansiering/forsikring. Det har vært en stor avskalling av arbeidsplasser på grunn av automatisering, spesielt innen industrien.

Landbruket i Halden er størst av Østfold kommunene, omlag 200 personer registrert som sysselsatte innen landbruket.

Bygg og anlegg holder seg stabilt på ca. 7 % av de sysselsatte.

Innen offentlig administrasjon, helse/sosial og personlig tjenesteyting har det vært en økning i antall arbeidsplasser. Etablering av fengselet og utvidelse av høgskolen er en betydelig årsak til vekst i offentlige arbeidsplasser.

Det er en tendens at de største arbeidsgiverne i Halden har behov for personer med en høyere formell kompetanse enn tidligere, og flere må hente inn denne kompetansen utenfor fylkets og landets grenser.

Kommunens påvirkning

Halden kommunes tilgjengelige ressurser til næringsutvikling er politisk initiativ, det til enhver tid vedtatte budsjettet og innsats fra egne ansatte.

Det er vanskelig å påvirke de ytre rammebetingelsene, men Halden kommune er allikevel en betydelig aktør som tjenesteyter for lokalt næringsliv og innbyggere, som arealforvalter, forvalter av lovverk, som en betydelig innkjøper og arbeidsgiver.

Halden kommune vil bidra med:

- Gode kommunale tjenester innen byggesak, arealforvaltning, vei, vann og avløp
- Gode kommunale tjenester innen oppvekst, bolig og fritid
- Delta i nettverk for å innhente informasjon, formidle kontakter koble personer
- virksomheter sammen
- Fremme lokalt næringsliv som kunde/oppdragsgiver, testkunde og samarbeidspartner
- Kunnskapstilflytting
  - Både private bedrifter og offentlige institusjoner er i større grad enn føravhengig av å ansette personer med høy formell kompetanse, og mange av disse må rekrutteres utenfor Østfold. Bedriftene selv må ta ansvar for å tilby en attraktiv jobb, mens kommunen kan ta en aktiv rolle for å integrere tilflyttere i lokalsamfunnet og gode fritidstilbud
- Formidle kunnskap om virkemiddelapparatet

- Fortsette å søke midler fra virkemiddelapparatet, også i samarbeid med lokalt næringsliv/institusjoner

Nærings og sysselsettingsplan

Planstrategien for 2016 – 2019 legger opp til at Halden kommune skal utarbeide kommunedelplan for næring og sysselsetting. Planen kommer til å omfatte arbeidsmarkedsregionen Halden/Aremark. Planen skal legge strategier og føringer for å snu tendensen som vi ser i utvikling innenfor området (nedgang i sysselsetting og lavt nivå på arbeidsplassetableringer i forhold til befolkningsutvikling). Den overordnede føringen er å endre utviklingen vi har sett over tid. Planen skal synliggjøre de tiltakene som kommunen kan bidra med inn i omstillingsarbeidet og på hvilke områder en skal satse.

I tillegg til kommunedelplanen som har en oppstart har en tidligere i et partssamarbeid utarbeidet Strategisk næringsplan. Det gode samarbeidet med næringene videreføres inn i kommunens planarbeid.

Halden kommunes målsetting i strategisk næringsplan for 2015 – 2020 er å styrke eksisterende næringsliv, utvikle arbeidsplasser og bidra til nyetableringer.

For å nå hovedmålet, skal følgende tiltak ifølge Strategisk Næringsplan prioriteres i perioden:

- Være et godt og tydelig vertskap for næringslivet
- Halden kommune – den etableringsvennlige kommunen
- Videreføre støtte til NCE (Norwegian Centre of Expertise) og være en spennende og krevende bidragsyter
- Halden Kommune skal være den mest innovative kommunen i Norge

Halden er en stor landbrukskommune. Jord og skogbruk er viktig både ut fra selvforsyning av mat, leveranser til industrien, opprettholde kulturlandskapet, attraktive friluftsområder, kommunens skatteinntekter, arbeidsplasser og binding av CO2. Kommunen vil legge til rette for et aktivt og fremtidsrettet jordbruk som tar i bruk ressursene i kommunen, i et godt samspill med friluftsjakter og verneinteresser.

Mål og Strategier

Skal følges opp i nærings- og sysselsettingsplanen og andre kommunale planer.

Mål	Strategier
Være et godt og tydelig vertskap for eksisterende næringsliv og tilrettelegge for nye etableringer og knoppskyting.	En JA-kommune innenfor plan- og byggesak, arealplanlegging. Å være JA-kommune er et uttrykk for en positiv serviceinnstilling slik at man kan finne gode løsninger innen lovverk og planbestemmelser Halden sentrum som næringsområde skal ivaretas og styrkes gjennom planleggingen. Tilby personlig rådgiving og kunnskap om virkemiddelapparatet, nettverk, tilrettelegge for kunnskapstilflyttere, osv.

Mål	Strategier
Styrke eksisterende næringsklynger	Legge til rette for Haldens brede datamiljø. Utvikle Smart City samarbeid, Samarbeid med IFE og HIØ, Utvikle vertskapsrollen for store arrangement/attraktivt sentrum. Det skal legges til rette for bruk av kortreist skogsvirke som energikilde og massivtre og andre skogprodukter i konstruksjoner.
Være en spennende og krevende kunde/oppdragsgiver.	Teste ut samarbeidsprosjekter med lokalt næringsliv. Bruke nye innovative løsninger
Halden kommune skal bidra inn til næringsrådets Strategiske Næringsplan	Strategisk næringsplans tiltak skal samordnes med kommunens Nærings- og sysselsettingsplan.
Arbeide målrettet med tiltak for å legge forholdene til rette for næringslivet og utvikling av dette i tråd med de ønsker som er i næringen og befolkningen.	Utarbeide kommunedelplan for Næring og sysselsetting for Halden og Aremark.
Ta vare på Institutt for energiteknikk IFE sin kompetanse i Halden.	Utvikle kompetanse for dekommisjonering for å styrke lokalt næringsliv.

5 Levekår

Kommunene er gjennom Lov om folkehelse (folkehelseloven) med forskrift pålagt å ha oversikt over innbyggernes helsetilstand og drive forebyggende arbeid.

Halden utarbeidet den første helseoversikten i 2013, og denne blir oppdatert hvert år. Dette arbeidet blir fulgt opp med årlig tilbakemelding til politisk myndighet.

En rekke faktorer påvirker helsa direkte eller indirekte. Dette innebærer at kommunen må bruke alle sine virksomheter/enheter til å fremme helse og forebygge «uhelse» (dårlige kår). Det er ikke én sektor alene som har ansvar. Vi må tenke helse når vi utformer politikk og tiltak i alle disse sektorene, både i plan- og tjenestearbeid.

En god barndom varer livet ut. Tidlig innsats skal være gjennomgående perspektiv på alle områder. Tidlig innsats innebærer å forebygge framfor å reparere. Det er bedre samfunnsøkonomi å bygge barn enn å reparere voksne.

All saksbehandling, alle vedtak som fattes og kommunens planer skal bidra til å forbedre folkehelseprofilen for Halden.

Folkehelse

Folkehelseloven ønsker at vi skal forebygge istedenfor å reparere. Folkehelseprofilen for Halden har et klart forbedringspotensial. Kommunens planarbeid skal ha fokus på og gi bevisstgjøring på hvordan samfunnsforhold påvirker folkehelsen.

Systematisk arbeid med folkehelse skal inn i handlingsplaner og tiltak på alle nivåer. Vi bør tenke folkehelse i alt vi gjør. På den måten vil profilen endres over tid.

Tre hovedområder pekes ut:

- Utdanning/oppvekst
- Arbeid
- Psykisk og fysisk helse

Folkehelseprofilen for Halden kommune i 2018, viser samvariasjon mellom utdanning og helse.

Med bakgrunn i ovennevnte er det nødvendig å ha et tydelig fokus på utdanningsløpet, som skal medføre at frafallet i videregående skole blir redusert betraktelig i et mellomlangt perspektiv.

Gode faglige ferdigheter i grunnskolen øker sjansen for at eleven klarer å gjennomføre videregående skole og muligheter for en jobb etter endt utdanning.

Jobb og inntekt er faktorer som påvirker folkehelsen.

Barnehagedekningen er god og også for denne sektoren skal hovedfokus for kommunen være på innhold i tilbudet. Halden skårer lavt på en rekke folkehelseindikatorer og det er viktig med tidlig innsats for å bedre dette. Skole og barnehager skal legge til rette for en helsefremmende drift slik at en over tid kan bedre folkehelsen i befolkningen.

Psykisk helse som er en av de største folkehelseutfordringene i vårt samfunn, gjør at det er satt fokus på temaet. Det er urovekkende at 35 % av barn og unge i ungdomsundersøkelsen i 2017 oppgir at de føler at alt er et slit, og at 26 % sier de har følt seg ulykkelig eller deprimert

Målet er å hindre at problemer varer ved eller videreutvikles.

Tidlig innsats er gjennomgående perspektiv på alle områder. Tidlig innsats innebærer å forebygge framfor å reparere. Det er bedre samfunnsøkonomi å bygge barn enn å reparere voksne.

Betydningen av forebygging må ha større fokus dersom en bærekraftig økonomi er målet – også i et langt perspektiv. Forebygging kan gjøres på mange arenaer, men det må gjøres systematisk, og det må pågå over tid.

Kommunens frisklivssentral som ble opprettet i 2016 er et eksempel på tiltak rettet mot forebygging av sykdommer i befolkningen. Det samme kan sies om metoden «Trygt lokalsamfunn».

En rekke faktorer påvirker helsa direkte eller indirekte. Dette innebærer at kommunen må bruke alle sine virksomheter/enheter til å fremme helse og forebygge «uhelse». Det er ikke én sektor alene som har ansvar. Alt fra kultur, utdanning, bolig, vann, samferdsel og areal- og byutvikling til næringsliv og arbeid har stor betydning for befolkningens helse. Det må tenkes helse når vi utformer politikk og tiltak i alle disse sektorene, både i plan- og tjenestearbeid.

Målet er en kontinuerlig forbedring av folkehelsekriteriene i planperioden.

Lokalsamfunnet for alle

Et overordnet mål for Halden kommune er at Halden skal være et trygt lokalsamfunn og et lokalsamfunn for alle. For planarbeidet har «bridging og bonding» vært bærende elementer. Dette baseres på overordnet mål om at planleggingen skal ha sosial bærekraft. Brobygging og knytte nettverk mellom innbyggerne er med på å hindre forskjeller og bygge samhold og forståelse. Noe som ligger som en forutsetning for å bygge et sosialt bærekraftig samfunn.

«Universell utforming er å utforme produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming».

Likeverd er også like muligheter til utdanning, arbeid og sosialt liv. For å oppnå dette trenger vi skoler, arbeidsplasser, transportmidler, uteområder og tekniske løsninger som flest mulig kan bruke.

Dersom nasjonale og regionale mål om universell utforming skal oppnås i Halden innen 2025, må det arbeides systematisk og målrettet for å integrere prinsippene om universell utforming tidlig i planprosessene. Universell utforming skal være en premiss for planprosessene og for utformingen av utearealer, anlegg og bygninger.

Selv om utfordringen synes stor i utgangspunktet, er det fullt mulig at Halden blir universelt utformet. Det finnes mange enkle tiltak som kan gjøres uten store kostnader. Bevissthet er et nøkkelord i den kommunale planleggingen.

Haldens strategi for universell utforming 2018 – 2025 trekker opp strategier for arbeidet.

Mål	Strategier
Lokalsamfunnet for alle	Det gjøres en kartlegging av kommunale bygg og uteområder, hvor det senere lages en handlingsplan med kostnadsoverslag for alle nødvendige tiltak. Tiltakene legges inn i økonomiplanen.

Samarbeid med frivillig sektor

Frivillig sektor har en stor betydning i lokalsamfunnet. Det være seg kirken og menighetene, Frivillighetssentralen, idretts- og friluftslag, kulturforeninger, sosiale foreninger, religiøse og humanistiske foreninger, dugnadsorganisasjoner og mange flere. Bygging av et samfunn skjer i samarbeid. Halden har gode tradisjoner på slikt samarbeid. Dette skal en bygge videre på og det er svært viktig at dette utvikles ytterligere i planperioden.

Frivillighetssentralen, Halden idrettsråd og Kulturrådet er tre viktige samarbeidspartnere og kommunen vil legge til rette for at disse organisasjonene kan utvikle seg og utvikle samarbeidet med kommunen.

Det vil i planperioden bli vurdert å opprette egen koordinator for å samordne samarbeidet med frivillig sektor bedre.

6 Utdanning og oppvekst

Framtidig skole og barnehagestruktur

Halden kommune har i løpet av en tiårsperiode bygd, opprustet og vedtatt utbygging av skolene i Halden. Med de tiltak som er gjort og vedtak på opprusting som vil komme tidlig i planperioden, vil kapasiteten på skolebyggene være dekkende for den forventede befolkningsøkningen. Dette medfører at en i kommende planperiode kan endre fokus fra skolebygg til innhold. Ved inngangen til planperioden har en påbegynt dette ved satsing på digitale verktøy og kompetanseheving hos personale og brukere.

- I planperioden vil fokus være på innhold i skolesektoren og legge til rette for at det skjer en kompetanseheving i befolkningen.
- I folkehelse- og læringsperspektivet er det viktig at en legger vekt på fysisk fostring som en del av satsingen.

Innen barnehagesektoren har vi 100 % dekning, men det kan være behov for en kapasitetsøkning mot slutten av perioden for å imøtekomme befolkningsøkningen i aldersgruppen.

Det ser ut som om hovedutfordringen i forhold til kapasitet vil være på plassering av barnehage tilbudet geografisk, «ligger barnehagen plassert riktig i forhold til et nærhetsprinsipp på hvor folk bor og arbeider?». Halden kommune vil fortsatt dekke etterspørsel av barnehageplasser ved samarbeid med private. Hovedmålet er å dekke etterspørsel og ikke hvem som er eier/driver av tilbudet. Halden har samlet tjenestene under oppvekstområdet under felles ledelse. Dette gir store muligheter for tidlig innsats og samhandling mellom de ulike tjenestene som skal komme målgruppen til gode. Dette er et godt utgangspunkt for å begrense utenforskap. Tjenesteområdet planverk skal legge vekt på tiltak for å hindre utenforskap. En inkluderende og trygg oppvekst er et hovedmål. Planleggingen skal legge til rette for dette og ta hensyn til dette.

Kultursektoren

Kultursektoren er viktig for mange av satsingsområdene som planen legger opp til. Kulturen skal spille en sterk rolle i å utvikle den urbane byen med mange aktiviteter, ulike opplevelser der folk trives. Kultur skal være en viktig del av løsningen for å nå disse målene.

Et aktivt og godt kulturliv er et av grunnlagene for en positiv samfunnsutvikling. En god utvikling bidrar til å øke Haldens bostedsattraktivitet og besøksattraktivitet. (Jfr., Attraktivitetsmodellen til Telemarksforskning) Kultursektoren skal aktiv brukes til å legge til rette for samhandling mellom det offentlige, næringslivet og private for skape et godt kulturliv i kommunen. I den sammenhengen er «arrangementsbyen» et viktig satsingsområde. Dette skaper blest og oppmerksomhet om Halden, og vi ser at interessen fra byens egen befolkning og besøkende er økende.

Kultursektoren med sine erfaringer og kunnskap om samhandling med frivillig og privat sektor, er viktig bidragsyter for å kunne nå målet om bedre samhandling med frivillig sektor for hele kommuneområdet. For å løse mange av fremtidens oppgaver vil det bli økt behov for å involvere privat og frivillig sektor. Dette vil gjelde både for oppvekstsektoren og helse- og sosialsektoren.

Halden er god på samhandling mellom kommunen og frivillige lag og foreninger. Dette ser en på samarbeidet mellom idretten og kommunen på anleggsutbygging, aktivitet og bredde. Vi ser det også innen friluftsektoren der lag og foreninger tar stort ansvar for tilrettelegging. I de senere årene har det også utviklet seg et sterkt samarbeid på arrangement. Halden frivillighetssentral, kirken og menighetene har vært drivende på områder som integrering og dugnadshjelp. Denne kunnskapen er viktig å bygge videre på og samhandling skal være en viktig del av løsningene innenfor oppvekstområdet der det ligger til rette for det.

Kulturlivet i Halden består av bredde og spiss, profesjonell, semi-profesjonelle og amatører.

Opera Østfold, Det Norske Blåseensemble (DNBE) er nasjonale knutepunktsinstitusjoner som er lokalisert til Halden. Disse profesjonelle institusjonene er viktige for byens kulturliv og kommunen vil fortsatt ha en stort ansvar for å legge til rette for disse. Opera Østfold, Det Norske Blåseensemble og de profesjonelle festivalene er fyrtårnene i kulturlivet. Kommunens oppgave er å samarbeide og legge til rette for disse, slik at man får utnyttet potensialet som ligger i å ha de lokalisert til kommunen. Samspill/samarbeid er viktig og skal være førende for kommunal innsats og planlegging på kulturområdet.

DNBE er i en særstilling da de er eneste blåseensemble som er inne på statlig kulturordning.

Halden kommune ønsker å støtte og arbeide for at de får fullverdig nasjonalt status og ikke ligger under knutepunktsordningen.

Kultursektoren er gode på samhandling og legge til rette for gode arenaer der integrering, hindre utenforskap, læring og mestring har gode og positive vilkår. Kommunen driver egne tiltak og har som mål at alle skal med. Bibliotekets plass i folkeopplysning og integrering er et godt eksempel på dette. Slikt arbeid har helt klart en forebyggende effekt. Dette gir grunnlag for bedre trivsel og dermed bygger det bedre folkehelse. Kommunens egne tiltak innenfor kulturområdet skal ha et fokus på bedring av folkehelseprofilen i sine tiltak.

Idrett og friluftsliv med god tilgang til anlegg er viktig for befolkningens folkehelse og Haldens attraktivitet. Målet er å ha en kontinuerlig utvikling av de idretts- og friluftsanlegg som er i kommunen og etter de behov som oppstår i befolkningen. Tiltak for å legge til rette for økt friluftsliv kan være tursti langs Tistaelva og Schultzedalen.

Halden har en rik historie som gir stolthet, samtidig som historien gir forpliktelse på å ivareta.

Oppgaven er å gjøre dette i tråd med den samfunnsutviklingen byen må ha. Bygningstiljøer og kulturhistoriske miljøer skal ivaretas i den fremtidige utvikling av samfunnet. Planarbeidet skal finne løsninger som ivaretar dette.

Haldenskolen

Både på barnetrinnet og ungdomstrinnet er bygningsmassen oppgradert de seneste årene. Ved igangsetting av Os 1-10 skole vil de fleste skolekretser ha nye og restaurerte skolebygg. Berg skole vil være eneste skole som det ikke er gjort tiltak de siste 10 årene. Planperioden må legge opp til en gjennomgang av skolen med tanke på oppgradering i likhet med de andre skolene i Halden.

Skole	Ny	Opprustet	Merknad
Strupe	1972	2010-2015	

Skole	Ny	Opprustet	Merknad
Risum	1973	2010	Nytt skolebygg 2010
Rødsberg	1879		Ny skole fra 2022
Os	1914		
Låby	1982		
Hjortsberg	1959/60		Flere utvidelser senere
Kongeveien	2018		Tidligere Folkvang, Øberg og Iddevang
Prestebakke	1955	1981/2013	
Gimle	2001		
Tistedalen	2010		
Berg	1956	1992 og 1999	

Denne satsingen på bygg og delvis digitale hjelpemidler gjør at en i denne planperioden vil endre fokuset til innhold i skolen og hvordan en legger til rette for gode læringsmiljøer.

Oppvekstplanen blir det viktige verktøyet på hvilke mål og tiltak som må gjøres for å nå denne dreiningen.

Haldenskolen har i dag lavere resultater enn landsgjennomsnittet på flere områder.

Landsgjennomsnittet på grunnskolepoeng etter endt 10-årig skole er 41,1. Halden har omlag 40. Målet er å ligge over eller på landsgjennomsnittet. Dette fordrer at det utarbeides delmål og strategier for endring.

Haldensamfunnet er tjent med en slik satsing og kunnskapsutfordringen som samfunnet har må en starte med tidlig.

Oppgaven til skolen er å gi grunnleggende kunnskaper og ferdigheter i lesing, skriving, regning og språk.

Behovet for økt kompetanse som følge av skjerpede krav og behov for omstilling gjør at kunnskapsnivået må økes. Denne målsettingen vil både gjelde lærere og elevene. Nye læringsverktøy og dermed metoder vil bli innført i skolen og vil sette krav til brukerne og formidlerne. Halden har som mål at en i planperioden skal ha fokus på øking av kunnskapsnivået og derigjennom fremme lysten til videre utdanning på høyskolenivå.

I tråd med de utfordringer haldensamfunnet har, er det viktig at skolene utdanner barna til

fleksible mennesker. Dette for å forberede for et liv der omstilling og stadig kunnskapsutvikling er et livslangt løp.

Å begynne tidlig med å øve på «entreprenørskap» blir i denne sammenhengen viktig å få inn tidlig i skolehverdagen.

Resultatforbedring i skolen

Skolene i Halden skårer lavt på nasjonale prøver og målinger. Målet i planperioden er at vi skal ligge over landsgjennomsnittet og i øvre sjikt i Østfoldmålingene. Resultatforbedring vil ha hovedfokus.

Nivå	Engelsk (mot landsgjns)	Lesing	Regning (2p vg skole)
5. klasse	49 mot 50	49 mot 50	47 mot 50
8. klasse	48 mot 50	48 mot 50	47 mot 50
Standpunkt	3,7 mot 3,9	4,1 mot 4,3	3,4 mot 3,6
Grunnskolepoeng	39,9 mot landsgjennomsnitt 41,4	41,4	
Videregående skole	4,2 mot 4,3	3,7 mot 3,9	2,8 mot 3,6
Gjennomføring Østfold	77,3 % gjennomfører vg – utdanning mot 80,6 % på landsbasis.		

Utført 2017.

Gjennomføring av 13-arig skoleløp

Halden har hatt for stort frafall i videregående skole. I 2016 hadde 31 % av befolkningen grunnskole som sitt høyeste utdanningsnivå. Dette er høyere enn landsgjennomsnittet som var på 26,5 %.

Fullført videregående løp er essensielt for å få seg jobb i framtiden, hvor det stilles krav til høyere kompetanse i et arbeidsliv som er i sterk endring.

Det har vært intensivert innsats på å få forbedring og det har gitt resultater. I dag er frafallet på 25 % mot Østfolds gjennomsnitt på 27 %. Frafallet er spesielt stort innen yrkesfagene og innsatsen må intensiveres innen disse fagene.

Denne innsatsen skal videreføres i planperioden og målet her er at frafallet Videregående skole skal være lavere enn landsgjennomsnittet på 23 %.

Videregående skole

Videregående opplæring er viktig for senere kompetanse. I 2016 hadde 27,4 % høyere utdanning. For landet var tallet 33,3 %.

Det viktige for kompetanse og omstillingssamfunnet vi er inne i er å få motivert større grupper til å ta høyere utdanning og fagutdanning.

En viktig faktor i dette arbeidet er å få flere til å fullføre fagutdanning. For å få det til er det viktig at videregående skole har linjetilbud som spiller et mangfold og etterspørselen i samfunnet. Halden kommune vil ha sterkt fokus på dette og arbeide for et bredest mulig linjetilbud.

Ungdom bosatt sør for Halden har ikke mulighet til å gå på linjer som finnes sentralt uten å flytte på seg. Dette skyldes dårlig kollektivtilbud og avstander/reisetid. Det er derfor viktig å legge til rette og beholde et bredest mulig tilbud i den videregående skolen som er i Halden.

Slik samfunnet har utviklet seg vil gjennomføring av videregående opplæring være en av de mest sentrale faktorene for å få seg arbeid. Halden fokuserer på dette og har en ambisjon om at andel elever med fullført videregående opplæring må øke i planperioden.

Høyere utdanning

Halden ønsker å styrke andelen med høyere utdanning enn i dag. Høy utdanning vil være viktig for den omstillingen som samfunnet trenger. Det må skapes jobber i kommunen og regionen ut over befolkningsøkningen. Dette på grunn av omstilling og automatisering innenfor flere bransjer. Utdanningsnivået og spisskompetanse vil være viktige faktorer for å lykkes med å nå målet med høyere sysselsettingsgrad.

Målsettingen er å heve dagens andel med høyere utdanning i planperioden.

Samtidig må andelen som fullfører videregående skole økes, spesielt innen yrkesfagene som har høyt frafall.

Høyskolen i Østfold «HIØ» er den store «leverandøren» av høyere utdannet arbeidskraft.

Høyskoletilbudet er mye rettet inn mot arbeidsplasser innenfor offentlig sektor. Offentlig sektor har omstillingsbehov og behov for høyere kompetanse, men vil ikke stå for den store veksten. Denne veksten i arbeidsplasser bør skje i privat sektor.

I det perspektivet er det viktig at høyskolen spiller en viktig rolle for å gi kompetanseheving bredere enn i dag. Ansvaret ligger hos staten og høyskolen selv, men Halden kommune skal sammen med fylket legge til rette for at høyskolen kan utvikle studietilbudet sitt. Spesielt innenfor tekniske fagområder er det behov for økt utdanningstilbud.

Høyskolen er en viktig arbeidsplass for Halden, samtidig som den er en viktig regional utdanningsinstitusjon som mange ungdommer i Halden har som sin viktigste institusjon til høyere utdanning. Forskningsmiljøet og de ansattes utdanningsnivå er viktige elementer i flere kompetansemiljøer i Halden. Det er viktig for Halden å ha HIØ som arbeidsplass og skal legge til rette for at skolen kan utvikle seg videre. Dette samtidig som vi ønsker å knytte de ansattes kompetanse inn i en bredere

samfunnsutvikling for å styrke Halden for fremtiden.

Dette kan skje ved å bruke høyskolens ansatte inn i samarbeidsprosjekter med kommunen og/eller næringslivet.

Prognosene for fremtidens arbeidsmarked er at det vil bli størst behov for å få utdannet flere innenfor tekniske utdanninger. Dette gjelder alle utdanningsnivåer. Halden har en lav andel som tar slik utdanning. Skolen skal oppfordre gjennom fag tilbud og undervisning til å øke denne interessen.

Barn og unges oppvekstutfordringer

Hovedutfordringene for barn og ungdom er i vesentlig grad innenfor utenforskap (barnefattigdom, manglende integrering, sysselsetting, nedsatt funksjonsevne, frafall i skolen) og økende psykiske symptomer/lidelser viser undersøkelser.

Region/kommune	År	Barn under 18 år i alt	Andel med lavinntekt (prosent) EU_50	Andel med lavinntekt (prosent) EU_60	Andel med lavinntekt EU_60	Andel med lavinntekt EU_60
Halden	2005	6607	5,7	11,6	377	766
Halden	2006	6123	5,5	11,7	337	716
Halden	2007	6187	7,3	13,3	452	823
Halden	2008	6177	7,5	13,7	463	846
Halden	2009	6205	6,6	12,5	410	776
Halden	2010	6237	6,4	13,1	399	817
Halden	2011	6249	7,0	12,9	437	806
Halden	2012	6314	7,5	14,6	474	922
Halden	2013	6342	8,4	16,8	533	1065
Halden	2014	6258	9,0	16,3	563	1020
Halden	2015	6233	9,5	17,4	592	1085

Region/kommune	År	Barn under 18 år i alt	Andel med lavinntekt (prosent) EU_50	Andel med lavinntekt (prosent) EU_60	Andel med lavinntekt EU_60	Andel med lavinntekt EU_60
Halden	2016	6227	9,5	17,9	579	1115

EU 50 og EU 60 er EUs definisjon på lavinntektsgrenser og referer seg til 50 % hhv 60 % av gjennomsnittsinntekten.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Barnefattigdom er en utfordring for Halden. Det må tas hensyn til dette spesielt i det videre arbeidet med oppvekstplan og omsorgsplan.

Dette samsvarer i hovedsak med de erfaringer man har i Halden. For at ikke utenforskap skal bli et strukturelt samfunnsproblem som blir et hinder for at Halden skal være et godt sted å vokse opp, setter Halden kommune fokus på problematikken.

Halden skal være et godt sted å vokse opp i. Tidlig innsats hvor barna blir fulgt opp gjennom oppveksten fra skole, barnehage og helsetilbud. Inkludering i lag- og foreningslivet er også viktig. Kommunen skal bidra til at det finnes gode tilbud som bygger opp under dette i samspill med frivillig sektor.

Gode boligtilbud til familien er også et virkemiddel for å forebygge utenforskap. Kommunen skal gjennom sitt bosettingsprogram og BOSO-arbeid jobbe aktivt for å legge til rette for gode boligtilbud.

Målet er å ha tiltak og beredskap som hindrer for stort utenforskap. I kommunal planlegging skal en fokusere på tiltak som demmer opp for en negativ utvikling.

I kommunedelplan for helse og omsorg skal det settes fokus på for å hindre en ytterligere utvikling innenfor psykiske symptomer/lidelser i aldersgruppen under 30 år.

Oppvekstplanen

Oppvekstplanen skal fokusere på samfunnsplanens mål og spesifisere hvilken retning og tiltak som bør gjøres for å nå de overordnede målene.

Utdanning/oppvekst

Mål	Strategier
-----	------------

Mål	Strategier
Haldens barnehager og skoler skal være helsefremmende.	Gjennom målttede tiltak og handlinger skal en fremme barnehager og skoler som arena for helsefremmende aktivitet. Fokuser på fysisk og psykisk helse og tiltak som kan bedre dette. Fokuser på fysisk aktivitet. Sterkt fokus på å hindre utenforskap og mobbing. Skoler og barnehager er viktige arenaer for integrering.
Det skal arbeides aktivt med resultatforbedring i skolen.	Oppvekstplanen skal skissere strategier og tiltak som bygger opp under målet. Digitale læringsverktøy i undervisningen skal være en av strategiene for å nå målet. Kunnskapsutvikling av undervisningspersonalet.
Flere som gjennomføre 13-årig skoleløp.	Halden kommune skal i samarbeid med Østfold fylke sikre et bredest mulig utdanningstilbud i Halden. Legge til rette for en god overgang fra grunnskole til videregående skole. Delta i arbeidet med å legge til rette for en skolehverdag som hindrer «dropout». Delta aktivt for å få lærlingeplasser innenfor yrkesfagene i Halden.
Få økt andel av befolkningen til å ta høyere utdanning.	Samarbeide tett med HIØ for å formidle og utvikle studietilbudene. Legge til rette for studentoppgaver og aktivitet. Legge til rette for å utvikle et helhetlig student/høyskolemiljø på Remmen.
Samarbeide med HIØ som stor kompetansearbeidsplass for utvikling av Haldensamfunnet.	Benytte seg av HIØ sin kompetanse på samfunnsforhold og innovasjon i omstillings og utviklingsprosjekter i kommunen. Legge til rette for forskning og utviklingsprosjekter ved HIØ

7 Helse og omsorg

Folkehelseprofilen for Halden kommune viser at kommunens helse og omsorgstjenester har økende utfordringer når det gjelder den demografiske utviklingen. Det blir flere eldre, mange med behov for helse- og omsorgstjenester. I tillegg øker antallet kroniske lidelser, livsstilssykdommer og sykdom i forhold til rus og psykiatri blant kommunens innbyggere.

Samhandlingsreformen er i ferd med å komme på plass, og man går nå inn i en ny fase. Denne fasen er mer rettet mot spesialisthelsetjenester.

Fremtidens befolkning stiller krav til tilbud om offentlige tjenester. Det forventes forebygging, tidlig innsats, utbygging av kommunens tilbud og utdannet personell. Dette utfordrer Halden kommune i planlegging og utvikling av helsetjenester og omsorgstilbud.

Samhandlingsreformens videreføring

Det er de eldste innbyggerne og de med kroniske lidelser som opptar de fleste plasser i sykehuset og kommunale plasser, og som trenger mest behandling og oppfølging. Presset på plasser øker stadig med raskere utskrivningstakt, men også mer satsning på poliklinisk behandling som er krevende for disse eldre som ofte er multisyke.

Fretidig demografisk utvikling med flere eldre vil øke antall pleietrengende.

Spesialisthelsetjenesten ønsker at kommunene overtar stadig flere oppgaver - også for nye pasientgrupper, og at ansvaret formelt overføres. I samarbeidsutvalget mellom spesialisthelsetjenesten (Helseforetakene) og kommunene, er det en egen retningslinje for oppgaveoverføring som systematiserer dette arbeidet.

Kommunene utfordres på kompetanse og rekruttering for å kunne ivareta sitt ansvar i oppgavefordelingen. Helse- og omsorgsplanleggingen må ta inn over seg dette og planlegge for at kommunen kan få flere oppgaver som en følge av samhandlingsreformens målsettinger.

Det er i dag et utbredt samarbeid med Aremark kommune på en rekke områder, men spesielt innen helse og sosialområdet er det mye samarbeid. Halden vil i likhet med Aremark kunne få behov for å utvikle desentraliserte tilbud lokalt der folk bor.

Demensomsorgen og utfordringer

Som følge av at antallet demente øker.

En økning av antall eldre og at vi lever lengre, vil medføre at flere får demens, fordi forekomsten av demens øker med alderen. Tjenesten opplever også at flere får diagnosen demens, også de med minoritetsspråklig bakgrunn.

Demens vil være et av fokusområdene i hele planperioden. Antallet over 80 år vil doble seg i planperioden og dette vil bidra til stort antall demente, hvis en ikke får medisinske gjennombrudd som hindrer en slik utvikling. Halden har gjennom satsingen på demenshelsetjeneste ved inngangen til planperioden, et mål om å være en fremtidsrettet kommune innen demensomsorgen.

Ved inngangen til planperioden bygges det i dag nytt sykehjem tilrettelagt for demens. Utbyggingen er for å dekke dagens behov. Med en mulig dobling av demente i planperioden vil det være behov for å utvide kapasiteten, så fremt det ikke blir medisinske løsninger som hindrer utviklingen. Økningen i andel 80+ vil skyte fart etter 2025. Det må planlegges for hvordan man skal møte dette. En må forvente økt utbygging av kapasiteten innenfor sykehjem i tråd med økningen av 80+ som skjer etter 2025.

I dag blir mange demente ivaretatt av sine pårørende i tidlig fase av sykdommen. Det må legges til rette for dette gjennom gode avlastningstilbud til de pårørende.

Dette vil prege tjenesten, hva gjelder kapasitet, kompetanse og faglig tilnærming, fysisk utforming, samspill med pårørende og frivillige. Helse og omsorgsplanen må ta høyde for dette målet i sine strategier og tiltak.

Kapasitet i forhold til behov vil bli en stor utfordring og belaste kommuneøkonomien. Dette fordi andelen eldre av befolkningen vil øke mer enn den generelle befolkningsøkningen i planperioden. Behovet for å finne smarte nye løsninger for å imøtekomme veksten må ha stort fokus.

For å møte kapasitetsbehovet bør det lages en egen utviklingsplan og det bør settes av midler for fremtidig utbygging i planperioden

Mål	Strategier
Halden kommune skal tilby nødvendige og forsvarlige tjenester til pasientgruppen.	Tidlig innsats for utredning, diagnostisering, forebyggende tiltak og oppfølging i hele pasientforløpet. God og bred samhandling med leger både i spesialist – og primærhelsetjenesten, tverrfaglige samarbeidsparter Bidra til brukermedvirkning. Møte brukeres og pårørendes behov for involvering, rett diagnose og oppfølging, aktivitet, mestring og avlastning. Gode og sømløse systemer og pasientforløp. Etablere gode avlastningstilbud for pårørende. Bygge opp nødvendig faglig engasjement, kunnskap og kompetanse i alle ledd. Økt fokus og kompetanse innen rus, psykiatri og demens som er økende målgruppe. Tilrettelagte miljø- og aktivitetstilbud. Ta i bruk aktuelle velferdsteknologiske og andre digitale løsninger som kan bidra til å bo hjemme lengst mulig. Ha oversikt over informasjon som gis fra ulike hold hos fylkesmann og stat i forhold til innovasjon, velferdsteknologi og digitalisering Videreutvikle dagtilbud for målgruppen, også med fokus på yngre.

Rus og psykiatri

Psykiske plager og rusproblematikk er en av de største helseutfordringer i kommunen. Staten har utarbeidet en opptrappingsplan på rusfeltet og kommunene skal følge opp det som planen beskriver.

Tjenestetilbudet skal være forsvarlig og likeverdig og det er behov for kapasitets -og kvalitetsheving på alle nivåer; fra forebygging, tidlig innsats gjennom lavterskeltilbud og oppfølging av personer med lettere og moderate rus og psykiatrilidelser i alle aldre. Tjenestetilbudet er endret fra et omsorgsnivå til et behandlingsnivå. Det er stadig flere med sammensatte diagnoser.

Tjenesten opplever økende etterspørsel og stor saksmengde. Angst og depresjon er økende. Endrede alkoholvaner og mange eldre ensomme fører til mer angst og depresjon. Flere eldre med demens har angst og depresjon i kombinasjon med psykiatri. Flyktninger med traumer, språkproblemer og psykiske lidelser er også en voksende gruppe.

Mål	Strategier
Halden kommune skal tilby nødvendige og forsvarlige tjenester til pasientgruppen.	Ha kontakt mot ulike eksterne kompetansemiljøer; nettverk med kommuner/ spesialisthelsetjeneste og akademia/forskningsmiljøer. Samhandling rundt kompliserte problemstillinger Ha oversikt over informasjon som gis fra ulike hold hos fylkesmann og stat i forhold til rus og psykiatri. Samarbeide med øvrige tjenester i kommunen, skole og spesialisthelsetjeneste. Styrke kompetanse og rekrutteringsmuligheter Dreie tjenesten til å levere bredere tjenestespekter/mer differensiert tilbud Halden kommune skal sette inn sine menneskelige og faglige ressurser der det trengs mest, men vil ha en dreining mot økt behandlingskompetanse
Befolkningen og brukerne av helsetjenester skal oppleve trygghet, kvalitet og god oppfølging av helse- og omsorgstjenesten, samt ha opplevelse av egenmestring	Vurdere behov for tilfredsstillende bemanning for å møte etterspørsel

Integrering og bosetting av innvandrere/flyktninger

Innvandringen til Norge har avtatt og en regner med lavere innvandring i årene fremover med bakgrunn i nasjonal politikk.

Innvandrere utgjorde i 2017 omlag 11 % (3400 innb.) av befolkningen i Halden. Dette er lavere enn de andre bykommunene i Østfold. Etterspørsel om å bosette seg i Halden og/eller flytte til Halden er lavere enn til øvrige Østfoldbyer. Dette er en tendens som har vart over flere år, og en ser ikke forhold som vil endre dette i planperioden.

Innvandringen kan endre seg raskt hvis det skjer endringer i forhold som i dag virker stabile. Dette har en erfaring med, og kommunen må i så fall ta sitt ansvar om en slik situasjon skal oppstå. Det er derfor viktig å vedlikeholde kunnskap som er opparbeidet i organisasjonen tidligere, for å være forberedt.

Tabellen viser størrelsesforholdet mellom de ulike nasjonalitetsgruppene. For å få et bilde av volum og fordeling tilsvarer den Polske befolkningen 422 personer. Syriske befolkningen utgjør 120 personer.

Innvandringsgrunn	Kvinner	Menn
Arbeidsinnvandrere	71,7%	74,3%
Familieinnvandrere	48,2%	42,6%
Flyktninger	38,3%	39%
Utdanning (inkl. au-pair)	64%	50%

Figuren viser andel sysselsatte etter innvandringsbakgrunn og kjønn i Halden i 2016 i Halden. Kilde: SSB

Verdensregion	Andel sysselsatte
Norden	57,2%
Vest-Europa utenom Norden	57,8%
EU-land i Øst-Europa	65,3%
Øst-Europa utenom EU	44%
Nord-Amerika og Oseania	52%
Asia (inkl. Tyrkia)	44,5%
Afrika	30,3%
Sør- og Mellom-Amerika	48,6%
Alle	49,9%

Figuren viser andel sysselsatte innvandrere etter landbakgrunn fordelt etter verdensregion i 2016 i Halden.

Kilde: SSB

(Forutsatt samme beregningsmetode ville norsk sysselsetting være 59,7 % basert på aldersgruppen 15 – 74 år)

Spesielt for ikke vestlige innvandrere er det lav sysselsettingsandel. Et av de viktigste kriteriene for å kunne bli integrert i samfunnet og kunne delta i arbeidslivet er språkkunnskapen. Det er derfor viktig at vi lykkes i dette for at ikke de som velger å bosette seg i Halden opplever utenforskap. En av planens viktigste fundament er å få alle til å føle seg verdsatt og inkludert i samfunnet. Brobygging er viktig å få til i integreringen.

Samarbeidet med frivillig sektor vil være sentralt for å få dette til. Til dette trengs gode møteplasser og samarbeidsarenaer.

I planperioden skal en ha fokus på integrering og sysselsetting for innvandrere/flyktninger.

Mål	Strategier
Øke sysselsettingsgraden	Næringsplanen må trekke opp strategier for å tiltak som kan øke sysselsettingsgraden blant deler av innvandrerguppen.
Øke språkkunnskapen	Ferdighetskrav til norskopplæringen bør konkretiseres og undervisningen legges opp for å nå målene.
Bedre integreringen	Samarbeid med frivillig sektor skal gis prioritet for å nå målet med økt integrering. Skole og barnehage skal legge til rette for økt integrering av innvandrere og flyktninger. Samarbeidet med Frivillighetssentralen, kirken og menighetene styrkes og systematiseres. Etablere veiledertjeneste i kommunal regi.

Boligsosialt arbeid

Halden kommune var en del av Husbankens boligsosiale utviklingsprogram (BOSO) fra 2011-2015. Det ble utført foranalyse og iverksatt tiltak og prosjekt i programperioden «Bolig for velferd»

Det boligsosiale området handler om mer enn spesifikke boliger til spesifikke målgrupper.

Det handler vel så mye om å se alle faktorer i sammenheng og å ha et bevisst forhold til planer og tiltak som påvirker muligheten den enkelte har til å skaffe seg bolig. For å nå målsettingene i «Bolig for velferd» må planer og tiltak samkjøres, slik at også det boligsosiale området er gjeldende.

I tillegg til det som i større grad kan regnes som tverrsektorielt og generelt, handler det boligsosiale arbeidet også om tjenester og tiltak for grupper som av ulike grunner har vansker med å mestre boforholdet.

I planperioden kommunen er inne i sammen med Husbanken, er det viktig å skaffe erfaring og utprøve tiltak.

Målet for kommunen er – Alle skal bo trygt og godt.

8 Infrastruktur

Halden er en kommune med stort areal og blanding av sentrale områder og spredtbebygde.

Det er stor forskjell på infrastrukturen i disse områdene. Enkelte områder har helt manglende infrastruktur som skole, barnehage, servicetilbud, kollektivtilbud, bredbånd, mobildekning o.l. Dette er et hinder for å få en noen lunde lik utvikling av kommunen og opprettholde en rekke lokalsamfunn.

Halden bør ha et godt utgangspunkt i forhold til sentral infrastruktur. Hovedveinettet inn og ut av Norge går gjennom kommunen, og har en havn og jernbane som har god standard.

Svinesund Transportsenter ligger tett inntil E6 og i samme område ligger Berg Jernbaneterminal, en av to jernbaneterminaler for gods i Østfold.

For å opprettholde og utvikle samfunnet i planperioden er det viktig at alle deler av kommunen har tilgjengelig infrastruktur som bredbånd, god tilgang på telefoni og strøm.

I dag er det slik at mindre befolkede områder ikke har dette på plass. Det er et stort hinder både for bedriftsutvikling og kunnskapsinnhenting. Manglende telefondekning medfører at sikkerhetsaspektet til deler av befolkningen ikke er tilfredsstillt.

Halden kommune vil arbeide for at alle deler av kommunen er tilfredsstillende ivaretatt. Målet er at hele kommunen skal ha et tilfredsstillende tilbud for telefoni, bredbånd, strøm og nødnett.

Dette er spesielt et problem i gamle Idd kommune og Rokke. Målet er at denne delen av kommune skal være like godt dekket som øvrige deler av kommunen. Dette for å skape like forhold for næringsvirksomhet og etablering, samtidig som det skal være lik rett til å benytte nett i utdanning og kunnskapsinnhenting.

Jernbane, kollektivtrafikk, vei og havn og farled

Tiltak innen vei, bane og havn vil ha som hovedmålsetting at trafikkmengden blir redusert og gjort mer bærekraftig. Tiltakene må ha i seg at Halden/Nedre Glommaområdet blir mer og mer knyttet til hverandre som en felles arbeids-, bo- og opplevelsesregion.

Statens store InterCity- prosjekt for jernbane har Halden som sitt endepunkt på Østfoldbanen.

Prosjektet er i Nasjonal Transportplan NTP 2018 – 2030 forskjøvet ut til 2034. Dette medfører forsinket planlegging frem til og gjennom Halden. Dette vil medføre problemer for byutvikling i Halden, og dermed mulighet for vekst. Økt press på planlegging av vei, bane og farled har høy prioritet i første del av perioden.

Sentrum har to nivåer som må koordineres med Haldens planer. Dette er Nasjonal Transportplan (NTP) og Regional transportplan (RTP). Det er derfor viktig for Halden å følge opp den planleggingen som skjer på disse nivåene. Uten samhandling med NTP og RTP vil det være vanskelig å nå lokale mål.

Jernbane

Halden er definert som endestasjon for Inter-City strekningen Østfoldbanen. RTP legger opp til at banen skal stå ferdig til Halden tidligst i 2034. Planene har lagt på bordet siden 2012 og blitt forskjøvet en rekke ganger.

Opprinnelig skulle kommunedelplanarbeidet for jernbanefremføringen være ferdig i 2024 men dette er skjøvet ut i tid.

Persontrafikken har som statlig forutsetning at den skal planlegges gjennom byene og inn til sentrum. Det er ikke laget føringer for godstrafikken gjennom Halden. Dette må avklares i planperioden og en bør løse dette ved omkjøring av Halden sentrum for ikke å belaste sentrum mer enn et dobbeltspor vil medføre.

InterCity planleggingen er basert på transport av personer i Osloregionen. For Haldens vedkommende er også utlandstrafikk til og fra Sverige en aktuell problemstilling. Halden kommune mener en må planlegge helt frem til riksgrensa. Dette for å se jernbaneføringen i Halden som en helhet.

Hovedproblemet for Halden i planperioden, er at stasjonsplassering og linjeinnføring inn til byen fra vest, båndlegger store sentrumsarealer som i kommuneplan og sentrumsplan er avsatt til fremtidig utvikling. Båndleggingen hindrer sentrumsutvikling og ambisjonen om fortetting og økt antall boliger i sentrumssonen og skaper usikkerhet rundt etableringer i Halden.

Arealplanmessig er dette et av de store spørsmålene man må få avklart. Staten ved BaneNor må bidra til at planarbeidet fremskyndes i tid. Et tidsperspektiv på 10 – 15 år før dette er avklart, vil legge press på det historiske bysentrumet for fortetting og fornying, som igjen kan skape store konflikter med verneinteresser og hindre utvikling av øvrige områder.

I det perspektivet er det viktig at planlegging avklarer linjeinnføring og plassering. Staten har åpnet for dette ved at det i NTP er presisert at man må ha prosesser på rask planavklaring for ikke å hindre andre planer eller byutvikling.

Halden kommune skal ta initiativ for at slik avklaring skjer før kommunedelplanen for jernbane blir startet. En frigivelsesprosess av båndlagte områder skal ha stort fokus og prioritet. Dette er helt nødvendig å få løst, for at målet med fortetting i bysentrum nås.

For Halden kommune er det viktig at det etableres gode togforbindelser for persontrafikken i Osloregionen raskt. Dette for å kunne være med i utviklingen som skjer i Osloregionen og i arbeidsmarkedsregionen Nedre Glomma.

Kollektivtrafikk

Kollektivtrafikken i Halden styres av Østfold fylkeskommune og BaneNor. Kollektivknutepunktet er Halden stasjon.

Rutetilbudet til og fra Halden på jernbane er i utvikling og InterCity har ambisjon om at dette skal økes til to avganger pr time i sentrale tider på døgnet, når jernbaneutbyggingen står ferdig.

Busstilbudet både internt i byen og ut mot andre deler av Østfold/Sverige (Strømstad) styres av Østfold trafikk. Tilbudet til og fra Halden er mye lagt opp rundt skolekjøring og et dagarbeidstidsmønster. Ca. 3000 haldensere pendler til Nedre Glommaregionen for å arbeide.

I tillegg kommer det innpendling fra samme region med ca. 2000 arbeidsreiser. Studentreiser i samme region utgjør omlag 1300 reiser. Dette er reiser som i hovedsak gjøres med bil. Tendensen er klart økende.

Nasjonale mål er at økning i personbiltrafikken skal tas gjennom gang, sykle og kollektiv.

Dagens kollektivtilbud er ikke i stand til å løse denne utfordringen. Heller ikke Haldens geografi med spredt

bosetting er tilrettelagt for en slik ambisjon. Politikken på kollektivområdet må fra regionalt hold også inneholde strategier for differensiert prissystem, økt rutetilbud og fleksibelt transportmønster.

Omlag 70% av Haldens befolkning bor innen 3 km fra kollektivknutepunktet (jernbanestasjonen). Dette er et gunstig utgangspunkt for gang og sykkel til kollektivtilbud som går inn og ut av byen. Avgangshyppighet og rutenettet må gjennomgås og legges opp slik at det er mulig å overføre reiser fra egen bil til kollektivtrafikk.

Nye teknologiske løsninger og delingsøkonomimodeller på samferdselsområdet kan også spille en større rolle for transport internt og eksternt i arbeidsmarkedsregionen. En må i planperioden regne med at det både for kollektivområdet og privatområdet, vil dukke opp nye alternative løsninger. Halden har en tettstedsstruktur som gjør det interessant å utprøve nye løsninger her. Halden skal initiere og delta i utvikling av nye løsninger slik at målet med vekst i biltrafikken blir sterkt redusert.

En nullvisjon som er et av bærekraftsmålene, medfører imidlertid sterk deltakelse fra Staten ved BaneNor og Østfold fylke ved Østfold Trafikk. Dette gjelder spesielt for de spredtbeboede områdene sør i kommunen.

For spredt utbygde områder i kommunen er det vanskelig å oppnå miljømål som 0-vekst i trafikk. Manglende kollektivtilbud og avstander gjør at miljømålet er svært vanskelig å oppnå. Fylkesveier både på Idd og Aremark har til dels lav standard og medfører økte reisekostnader og tidsbruk for dem som bor i disse områdene. Kollektiv tilbudet er også svært begrenset til skolebuss kjøring. Bedre infrastruktur er viktig for næringsutvikling og bostedskvalitet, ikke minst har Norske Skog Saugbrugs og skogsindustrien meldt dette som et akutt og konkurransevridende element.

Vei

Hovedutfordringene for veisystemet i planperioden vil være å komme seg gjennom sentrum og ut mot E6. Avlastning for dagens Rv 21 er et mål å få på plass. Kommuneplanens alternativ til Rv 21 må planlegges slik at den dekker større del av sentrum nords boligområder og blir en reell avlastningsvei. Den bør knyttes nærmere opp mot Brødløs lokalsenter. Dette for å avlaste trafikken i BRA-veien.

Rv21 på Isebakke er i dag en barriere mellom to industriområder. Bedre forbindelser og kryssingsmuligheter er det behov for å få på plass. Spesielt med tanke på den økningen i trafikk som er på Rv21.

Inne i sentrum er det to hovedveisystemer som er fylkesveier, Disse går Øst/Vest og Nord/Sør. Begge skal krysse Tistaelva og går gjennom boligområder. Sentrumsplanen peker på at forbindelsen Nord/Syd må legges utenom Bybrua. Dette løses med tunellføring under festningen og jernbanen.

Dette er en fremtidig løsning som kan legge til rette for bedre sykkelforbindelse til områder sør for festningen og bevare historisk bymiljø ved at trafikken blir redusert i sentrumsområdene under festningen. En videreutvikling av Brødløs og Risum som bydelssentra vil styrke opp under målsettingen for økt gang og sykkel. Dette gjøres ved å lokalisere mere servicefunksjoner til områdene. Det skal lages egne strategier for denne utviklingen i arealplanen.

I denne forbindelse bør det utredes egenfinansiering for tunelltiltaket. Noe som kan fremskynde en bedre gang og sykkelløsning til områdene bak festningen, samt redusere biltrafikken i Festningsgata og Elvegata.

Gang og sykkel skal bidra til å dempe trafikkveksten fremover. Gode gang og sykkelveier er viktig å få på plass ved nybygging/rehabilitering av veisystemet. En skal se på mulige løsninger ved å bruke eksisterende veier og

gater som avsettes til gang og sykkel for å få et helhetlig gang og sykkelnett. Planleggingen skal ta hensyn til dette.

Halden kommune forventer at stat og fylke følger opp sitt ansvar for tilrettelegging av gang/sykkelveier langs fylkes- og riksveier.

Havn og farled

Halden havn er viktig for næringslivet i Halden i dag og kan gi et fortrinn for utvikling av dagens og nytt næringsliv i planperioden. Havnens utvikling må sees i dette perspektivet og man må søke løsninger som gir positiv effekt for næringslivet i Halden.

Farleden er en utfordring for dagens aktivitet og det arbeides for at farleden utvides og sikres i forhold til de behov næringslivet har i dag og for fremtiden. Tiltak i farleden vil være nøkkelen for videre utvikling av spesielt Norske Skog og Nexans.

Halden kommune skal i samarbeid med næringslivet jobbe aktivt for at farledsproblematikken løses.

9 Strandsonen / Vannområdet

Strandsonen

Halden har en lang kyst og strandsoner. Målet er å gjøre denne tilgjengelig og attraktiv for innbyggerne. Dette medfører at en skal forvalte og utvikle strandsonen restriktivt. Store deler av strandsonen er allerede nedbygd. Det er et klart mål at dette ikke skal fortsette. Det skal ryddes opp i tiltak som er i strandsonen og gjøre den mer tilgjengelig. I den forbindelse skal en i arealdelen definere og inndelegge strandsonen i forhold til byggeområder og LNF (Landbruk, natur og friluftsområder) klarere enn arealplanen av 2011.

Det må defineres hvor en har muligheter for kystnær virksomhet, boligbygging og småbåthavner.

Vannområdet

Halden har i dag to store vassdrag som sammen med Iddefjorden/Ringdalsfjorden utgjør en stor ressurs for rekreasjon og næringsutvikling. Halden skal aktivt utvikle disse ressursene. Vi har flere vassdrag som har stor betydning for fritidsfiske. Forvaltning av Iddefjorden skal sikre at dette ivaretas. Det er også viktig å sikre god vannkvalitet som ivaretar fiske og friluftinteressene som er rundt Ringdals- og Iddefjorden. En god klargjøring av kommunens strategiske valg knyttet til utvikling og arealbruk i kystsonen, vil kunne være både avklarende og konfliktdependende og dette forutsettes løst gjennom arealplanen.

Oppfølging av tiltak som kommer av planene og tiltak for vannområdene (Haldenvassdraget/ Enningdalsvassdraget/Iddefjorden/Glommavassdraget og vassdrag som renner ut i Iddefjorden) vil være viktig i en slik sammenheng. Haldenvassdraget med Femsjøen er i tillegg Haldens drikkevannskilde og sikring av høykvalitets drikkevann er et prioritert mål.

10 Regional utvikling

Regional utvikling

Regionreformen gjør at vi må forholde oss til en ny og større region i fremtiden. Viken (1.2 Millioner innbyggere) er en realitet fra 2020 og vil sammen med Osloregionen utgjøre en befolkningsregion med 2 mill. innbyggere. Halden skal ta aktiv del i regionens utvikling.

Halden er en del av Haldenregionen sammen med Aremark, og har omlag 32 500 innbyggere. Mot 2040 vil dette øke til 37 000. Halden og Aremark blir oppfattet som en region i fylkesplanleggingen. Når Østfold blir en del av Viken må målet være at Halden og Aremark fortsatt består som en region.

Realisering av Viken gjør at vi i større grad må trekke oss mot Nedre Glommaregionen i planperioden. I et samarbeid med Nedre Glommaregionen vil vi i dag utgjøre et befolkningsgrunnlag på om lag 179 000 innbyggere. Dette vil vokse til 210 000 i 2040 forutsatt middels utvikling. Allerede i dag er regionen en betydelig faktor i Viken og den vil i planperioden styrke seg ytterligere. Halden vil i et slikt samarbeid få en styrket posisjon i Viken.

Om lag 3000 av våre innbyggere har Nedre Glommaregionen som sitt arbeidsmarked, likeså er Halden arbeidsmarked for om lag 1500 fra Nedre Glommaregionen. Dette gjør at denne regionens utvikling har stor betydning for sysselsettingsgraden i Halden. Dette gjør at utfordringene som vi individuelt eller felles har, blir felles utfordringer.

- Nærmere samarbeid med Nedre Glommaregionen innledes i planperioden.

Halden ligger inntil kommunene Dals-Ed, Strømstad og Tanum. Disse sammen med Halden og Aremark utgjør en egen grenseregion.

Grensesamarbeid er og en kunnskap som få andre i region Viken besitter. Dette er et kunnskapsfortrinn som Halden kan utnytte til fordel for kommunen og region Viken. Det er naturlig å samarbeide med våre svenske kommuner for å styrke den felles arbeidsregionen som er sterk innenfor handel, service og privat tjenesteyting.

Mål	Strategier
Halden skal styrke sin posisjon i den nye region Viken	Samarbeide med Nedre Glommaregionen for å utvikle og vedlikeholde posisjonen i Osloregionen.
Grenseregionen Halden-Strømstad-Tanum-DalsEd og Aremark skal vedlikeholdes som en kunnskapsregion for grenseoverskridende samarbeid.	Arbeide tett opp mot våre grensekommuner for å utvikle og ivareta den kunnskapen vi har på grensesamarbeid.

Samfunnsdelens føringer for kommuneplanarbeidet (areal)

Beslutninger om arealbruk må være langsiktig og forutsigbar for befolkningen og næringslivet.

Kommunens arealpolitikk skal gjenspeile statlige og regionale føringer og vedtak, men samtidig skal kommuneplanen gi Halden kommune en retning for arealpolitikken som tjener utviklingen og omstilling som er nødvendig for haldensamfunnet.

Åpne og inkluderende planprosesser er viktig for å få til et konstruktivt samspill mellom berørte parter i utvikling av Haldens arealpolitikk fremover.

Siden forrige samfunnsplan har kommuneplanens arealdel vært rullert og det har blitt utarbeidet kommunedelplan for sentrum. Planstrategien diskuterte også føringer for arealplanarbeidet. Fylkesplanen har satt mål for fremtidig arealforbruk for Halden i perioden 2009 – 2040. Fremtidig arealpott til denne perioden er satt til 4 km².

Føringen fra planstrategien er at sentrumsnære byggeområder prioriteres. Utveksling av arealer skal skje etter prinsippet at nye områder veksles ut mot områder i randsona.

Halden kommune skal ha en bærekraftig areal- og transportplanlegging som legger grunnlaget for utvikling av en miljøvennlig kommune.

Halden skal ta sin del av ansvaret for klimamålet i Parisavtalen. Dette medfører at bærekraft som prinsipp og blir førende for arealpolitikken til kommunen. Vern av dyrket mark blir sentral og skal i planperioden i størst mulig grad skjermes for nedbygging.

Halden har et svart rikholdig naturmangfold. Dette skal ivaretas i planleggingen.

De langsiktige målene er:

- Utvikling av en kompakt by.
- Tilrettelegge for gode næringsområder som ivaretar behovene for arbeidsplassutvikling/næringsutvikling i regionen.
- Legge til rette for varierte boligtilbud som er tilpasset etterspørsel og befolkningsutvikling.
- Legge til rette for å bygge opp kommunens sterke land- og skogbruksverdier.
- Ivareta kommunens rike kulturlandskap.
- Ivareta den historiske arven som byen og kommunen er svært rik på

Målene skal realiseres innenfor Parisavtalens klimamål og et restriktivt jordvern.

Det vil i planperioden bli sterkt fokus på byutviklingsområdet da det er her den største befolkningsveksten kommer, og at det er her næringslivet ekspanderer.

Områdene Brødløs, Risum og Tistedalen skal innenfor tettstedsgrensen videreutvikles som bydelssentra i planperioden.

Brødløs og Risum er i vekst og utvikling og har på grunn av samling av handel, skoler,

servicefunksjoner gode utviklingsmuligheter for å bli sterke bydelssentra. Dette er i tråd med nasjonale føringer.

Utlegging av boligområder skal ta hensyn til skolekapasiteten i skolekretsen området tilhører. Dette for å demme opp for behov for utbygging av skoler i planperioden. Bruk av rekkefølgebestemmelser skal vurderes i arealplanen for å styre utviklingen.

Videre er det i byområdet de store nye infrastrukturanleggene innen eldreomsorg, skole, idrett og kultur skal anlegges.

Innen næringsområdet vil fokus være på utvikling av områdene rundt og i nærhet av E6 ha størst fokus. Nye arealer for regionale og lokalt næringsliv skal det legges til rette for i planperioden. Eksisterende næringsområder utenfor og rundt det sentrale bysentrum ønsker en fortsatt å bevare som næringsområder for å kunne ha en viss spredning på lokalisering av arbeidsplasser. Tilrettelegging for høyskolen og kunnskapsbasert næringsutvikling skal være en sentral oppgave i planperioden.

Kommuneplanens arealdel skal legge til rette for at lokalsentrene Prestebakke og Sponvika kan utvikles i forhold til befolkningens behov og ønsker.

Sponvika har utviklet seg i sterk grad som boområde med få samfunnsfunksjoner. Behovene til Sponvika går i vesentlig grad på tilrettelegging av infrastruktur og gang- og sykkelveier. Dette vil ha hovedprioritet og bør utvikles før en legger ut nye boligfelt.

Prestebakke skal fungere som lokalsenter for søndre del av kommunen og det skal tillates utvikling som bygger opp under dette målet.

Haldens utstrekning og geografi gjør at det er behov for spredt bygging slik at grender og nabolag kan opprettholdes slik som i dag. Kommuneplanens arealdel skal gi bestemmelser for slik utvikling.

Konkrete forslag til ny arealbruk, omforming av områder og bestemmelser for arealbruk gis i kommuneplanens arealdel. Kommuneplanens arealdel er det konkrete styringsverktøyet for gjennomføring av langsiktige mål, strategier og tiltak. Kommuneplanen skal være førende for arealbruken og går foran eldre reguleringsplaner. I arbeidet med kommuneplanen skal det vurderes opphevelse av eldre reguleringsplaner og bruk av områderegulering.

Mål	Strategier- føringer for arealplanleggingen
Halden kommune skal ha bærekraftig areal og transportplanlegging.	Bruke kommuneplanen som et aktivt styringsverktøy for areal og transportplanleggingen. Forvalte fremtidig arealressurs (4 km ²) på en slik måte at det bygger opp under fortetting av bysentrum. Innveksling og utveksling av områder skjer etter prinsippet nye sentrale områder veksles ut mot arealer i randsonen. Dagens tettstedsgrense (Fylkesplanen fra 2011) vurderes i forhold til hensiktsmessighet og foreslås endret i kommuneplanens arealdel. Fremtidig arealressurs ligger fast. Endringer i tettstedsgrensene skal vurdere opp mot påvirkning av «bymarkene» som ligger rundt bysentrum. Ved lokalisering av nye og utvidelse av eksisterende byggeområder skal en vurdere støy som et av lokaliseringskriteriene

Mål	Strategier- føringer for arealplanleggingen
<p>Arealplanleggingen skal ha fokus på å utvikle Halden som en miljøvennlig by med framtidsrettet transport og logistikkssystemer.</p>	<p>Halden kommune skal legge til rette for at den største andelen av veksten i kommunen skal skje innenfor byens tettstedsgrenser. Haldens kollektivsystem skal bygge opp under, og ut fra at Halden stasjon er det sentrale kollektivknutepunktet. Utbyggingsområder skal planlegges med tanke på at fremtidens transportløsninger skal kunne ivaretas. Spesielt skal gang og sykkel prioriteres i planleggingen. Vegsystemet mellom E6 og Halden sentrum må planlegges med tanke på at det skal ha høy effektivitet og kunne betjene dagens og fremtidens boligområder nord for Tista på en best mulig måte. Handlingsplaner for gang, sykkel og trafiksikkerhet oppdateres jevnlig. Vurdere alternative traseer for jernbaneføring gjennom Halden byområde i samarbeid med BaneNor.</p>
<p>Halden fortsetter utvikling av en kompakt by.</p>	<p>Det skal legges til rette for fortetting innenfor tettstedsgrensen. Fortetting i eksisterende boligområder skal skje skånsomt og i harmoni med eldre bebyggelse. Arbeide opp mot BaneNor for å få frigitt sentrale sentrumsområder fra båndlegging.</p>
<p>Tilrettelegge for gode næringsområder som ivaretar behovene for arbeidsplassutvikling/ næringsutvikling i regionen.</p>	<p>Avsatt område mellom E6 og fylkesvei 118 utvikles som regionalt næringsområde. Nye områder på begge sider av E6 fra Sponvikaveien og nordover skal vurderes inn i planen. Områdene rundt Svingenskogen og opp mot Torpum utvikles for næringsvirksomhet. Tilrettelegging for Berg Jernbaneterminal vil ha prioritet i arealdisponering innenfor dette området. Halden kommune skal ha en aktiv og offensiv eiendoms- og næringspolitikk</p>
<p>Legge til rette for å bygge opp kommunens sterke land- og skogbruksverdier.</p>	<p>Jordvernet skal stå sterkt i arealplanleggingen Naturlandskap, biologisk mangfold, dyrka mark og naturverdier ivaretas i all planlegging og sikres som verdier for hele befolkningen Sikre god utvikling av distriktene og lokalsentrene.</p>
<p>Ivareta kommunens rike kulturlandskaper i Berg og Idd, og ivareta kommunens rike rekreasjonsområder.</p>	<p>Områdene langs Tistaelva frem til Femsjøen, tilrettelegges for «elvepark» med stier og rekreasjonsområder for kommunens innbyggere. Stisystemer i utmark og langs Haldenkanalen utvikles til felles beste. Bynære stisystemer gis prioritet i planperioden. Målet er å øke bruken av disse i et folkehelseperspektiv.</p>

Mål	Strategier- føringer for arealplanleggingen
Tilrettelegge for utvikling av lokalsentrene Prestebakke og Sponvika.	Legge til rette for at det gis anledning til vedlikeholdsutbygging rundt lokalsentrene. Utvikle gang og sykkelnettet i lokalsentrene for å øke trafikksikkerheten i disse sentrene. Sponvika skal knyttes til overordnet gang- og sykkelveisystem inn mot Halden sentrum. Det skal i arealplanen utredes innføring av boplikt i Sponvika.
Gi mulighet for utvikling av grender og nabolag i LNF-B områder.	Kommuneplanens arealdel skal gi bestemmelser for utbygging som bygger opp under at grender og nabolag kan opprettholdes.
Strandsonen skal defineres i planen.	Definere Strandsonen i forhold til byggeområder og LNF. Arealplanen skal se på byggegrenser inn mot vassdrag og ferskvann i arealplanarbeidet og fastsette særskilte grenser der dette er formålstjenlig.
Skal planlegge med tanke på trygghet for naturfarer.	Gjennom fremtidsrettet arealplanlegging skal Halden tilpasse seg framtidens klimaendring og skape trygghet for innbyggerne.
Klimamål	Halden skal unytte de positive virkningene et endret klima har for Halden (for eksempel lengre vekstsesonger, dyrking av nye arter, muligheter det gis for besøksnæring og lignende). Utvikle nye boområder som ikke medfører økt utslipp. Utslippsreduksjon av klimagasser lik nasjonale føringer. Legge til rette for innovative løsninger og fremtidsrettede næringer som bygger opp under endringer til et bærekraftig næringsliv